
**ARBEID MED
INDIVIDUELL KARTLEGGING
OG
TILTAKSPLAN
FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK**

Veileder

*Vedlegg 4 til UDI 2012-037
Region- og mottaksavdelingen, Regionkontor Oslo*

*1. utgave 2004
2. utgave. januar 2011*

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

Innhold

1	Bakgrunn	4
2.	Faglig grunnlag for individuelt kartleggings- og planarbeid	5
2.1	Hva skal kartleggingen brukes til?	5
2.2	Hva skal tiltaksplanen brukes til?	5
2.3	Etisk tenkning i kartleggings- og planarbeidet	5
2.4	Tverrfaglig samarbeid	6
3.	Personalutvikling og veiledning og på mottaket	8
4.	Kartleggingsarbeidet	9
4.1	Prossessorientert arbeid	9
4.2	Kommunikasjon	9
4.3	Den mindreåriges rolle og medvirkning	11
4.4	Hjelpevergens/vergens rolle	11
4.5	Metoder	12
4.6	Analyse av observasjonene	14
4.7	Gjennomføring av kartleggingen	15
4.7.1	Faser i kartleggingsarbeidet	15
4.7.2	Hvordan starte kartleggingen?	16
4.7.3	Oppstarten	17
4.7.4	Det løpende miljøarbeidet	19
4.7.5	Den første formelle kartleggingsamtalen	19
4.7.6	Utfordringer i det videre kartleggingsarbeidet	20
4.7.7	Formelle kartleggingssamtaler etter lengre botid i mottaket	20
5.	Arbeid med kartleggingsdokumentet	21
5.1.	Faktaopplysninger	22
5.2.	Bakgrunn og sosialt nettverk:	22
5.3.	Oppsporing, retur / tilbakevending, gjenforening	24
5.4.	Fysisk og psykisk helse	25
5.5.	Skole, utdanning og yrke	25
5.6.	Kultur, fritid og aktiviteter	25
5.7.	Religion	26
5.8.	Den enslige mindreåriges forutsetninger og behov	26
5.8.1	Hvordan fungerer den mindreåriges sosialt?	26
5.8.2	Hvordan kommer følelser og atferd til uttrykk?	27
5.8.3	Hvilke omsorgsbehov har den mindreårige?	27

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

5.8.4 Hva mestrer den mindreårige av rutiner og ansvar i dagliglivet? Hva trengs å lære?.....	28
5.8.5 Hvordan fungerer den mindreårige på skolen og med skolearbeidet?	28
5.9. Bosetting.....	28
5.10. Oppsummering av tiltaksplanen	29
6. Arbeid med individuell tiltaksplan	30
6.1 Proessorientert planarbeid.....	30
6.2 Kommunikasjon	31
6.3 Den mindreåriges rolle og medvirkning.....	31
6.4 Hjelpevergens/vergens rolle	31
6.5 Metoder	31
6.6 Gjennomføring av planarbeidet.....	32
6.6.1 Faser i planarbeidet	32
6.6.2 Hvordan starte arbeidet med tiltaksplanen?	33
6.6.3 Det løpende planarbeidet	34
6.6.4 Utfordringer i planarbeidet.....	35
7. Arbeid med plandokumentet.....	36
8. Individuell oppfølging	38
8.1 Vedtak i asylsaken.....	38
9. Videre sending av kartleggingen og planen	39
10. Eksempler på utfylt skjema.....	41
Tillegg: Europarådets livsprosjekt for enslige mindreårige.....	45
Aktuell litteratur:	46

1 Bakgrunn

UDI har ansvar for å gi tilrettelagt mottakstilbud til enslige mindreårige 15-18 år. Siden disse ungdommene ikke har foreldre i Norge, har UDI omsorgsansvaret for dem. Det daglige omsorgsansvaret er delegert til mottakene. Dessuten får barn og unge som kommer sammen med følgeperson uten foreldreansvar, tilbud om å bo på ordinært mottak sammen med følgepersonen. Når de bor sammen på mottak, har følgepersonen det daglige omsorgsansvaret. Mottaket skal likevel følge med på omsorgssituasjonen og kartlegge den mindreårige.

Når en enslig mindreårig kommer til landet, finnes det ingen eller lite dokumentasjon om vedkommende. For å kunne gi dem den oppfølgingen de trenger, er det vesentlig å kartlegge deres identitet, bakgrunn, forutsetninger, behov og ønsker. *Identitet* tolkes vidt og omfatter mer enn det UDI kartlegger av personalia. Hvem den mindreårige opplever selv at han/hun er, er en viktig del av identitetskartleggingen som grunnlag for god omsorg og oppfølging. Mottakspersonalet har en nøkkelposisjon for å bli kjent med de enslige mindreårige og se hva de trenger.

Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger er en sammensatt gruppe med ulike ressurser og behov. De har i hovedsak de samme rettighetene som jevnaldrende barn som har opphold i Norge. I alt arbeid med barn og unge er FNs barnekonvensjon sentral. Den er innarbeidet i norsk lov, og skal være grunnleggende i det daglige mottaksarbeidet.

Fra 2004 har UDI hatt krav til utvikling av individuelle tiltaksplaner som en forlengelse av den individuelle kartleggingen. Etter revisjonsarbeidet i 2010 har disse to arbeidsprosessene fått hvert sitt arbeidsdokument. Intensjonen er å likestille de to arbeidsprosessene som to sentrale sider av samme sak: Å styrke og sikre det profesjonelle omsorgsarbeidet for enslige mindreårige i mottak. Samtidig blir det enklere å bruke tiltaksplanen som et levende dokument i den enslige mindreåriges hverdag. De to dokumentene henger både logisk og praktisk nøye sammen: For å kunne utvikle en god tiltaksplan, må man ha kartlagt hvilket ståsted, behov og ønsker den enkelte har.

2. Faglig grunnlag for individuelt kartleggings- og planarbeid

2.1 Hva skal kartleggingen brukes til?

Individuell kartlegging har tre sentrale bruksområder: Den er grunnlag for

- Individuelle tiltak i mottaket, hvor livskvalitet, oppdragelse, omsorg, integrering og kontakt med foreldre og ev. andre omsorgspersoner i hjemlandet er sentralt
- Forberedelse til, og tilrettelegging av livet etter mottakstiden. Individuell kartlegging er et viktig dokument i bosettingsarbeidet og i arbeidet med å kartlegge forutsetninger for, og tilrettelegging av gjenforening og/eller retur.
- den mindreåriges bevisstgjøring av egne ressurser og behov for støtte og oppfølging

2.2 Hva skal tiltaksplanen brukes til?

- Tiltaksplanen skal være mottakets verktøy i det løpende arbeidet og dokumentasjon på hvilke systematiske tiltak som har blitt iverksatt og gjennomført for å ivareta individuelle behov.
- Arbeidet skal bidra til den mindreåriges selvforståelse og selvutvikling.
- Opplysninger om pågående og gjennomførte tiltak kan gi nyttig informasjon om behov for videre oppfølging til de som skal overta omsorgsansvaret. Opplysninger om progresjon og hvordan ulike tiltak har fungert, er nyttig grunnlag for videre planlegging av tiltak.

2.3 Etisk tenkning i kartleggings- og planarbeidet

En grunnverdi i vårt samfunn er menneskeverdet og menneskers likeverd. Dette gjelder uansett alder, kjønn, livssyn og andre individuelle kjennetegn. I mottakets arbeid med enslige mindreårige betyr dette at *alle* parter, både ansatte og beboere, har gjensidig ansvar for å respektere hverandres meninger, følelser og reaksjoner. Ingen har monopol på de rette meningene, og ingen har fasit på hvilke følelser som er de riktige. Vi har en *subjekt/subjekt-relasjon*. Samtidig har de ansatte et omsorgsansvar som gjelder hele beboergruppen, og som går utover de unges ansvar. De voksne har dessuten mer kunnskap og livserfaring enn

de mindreårige. Dette gjør at forholdet mellom ansatte og beboere blir *asymmetrisk* – de ansatte har ansvar og myndighet som beboerne ikke har. Men dette skal aldri komme i konflikt med likeverdet. Derimot stiller det krav til hvordan vi går fram når oppfatningene er svært forskjellige: Partene skal behandle hverandre med respekt og søke å forstå hverandres ståsted. Gjennom dialog må man søke å komme fram til felles forståelse og kompromisser der det er mulig. I de tilfellene der den voksne likevel må ta en beslutning som er på tvers av det den mindreårige står for, bør det være godt begrunnet og gjøres på en slik måte at den mindreårige ikke mister ansikt. Å bevare verdigheten i en slik situasjon, er viktig for å bevare respekten for seg selv og for hverandre.

Likeverdigheten har også betydning for hvordan kartleggingsarbeidet gjennomføres. Den mindreårige er et selvstendig individ. Den voksne skal bruke sin innlevelsessevne og intuisjon for å registrere den mindreåriges behov for å meddele seg eller holde igjen, og har ansvar for å respektere den mindreåriges grenser. Å ta opp riktig tema til riktig tid er en del av dette: Vær åpen for hva den mindreårige har behov for å gjøre eller snakke om! Det er viktigere at den mindreårige opplever at han/hun er respektert og verdsatt, enn at mottaket får flest mulig opplysninger til kartleggingsarbeidet. I mange tilfeller vil den mindreårige ha behov for modningstid for å klare å åpne seg om vanskelige ting. Og enkelte forhold vil den mindreårige aldri greie å si noe om, selv om det hadde vært nyttig for omsorgspersonen å få den kunnskapen.

Selv om relasjonen er asymmetrisk, har man ingen rett til å felle dommer over den andre, selv når den voksne mener seg "å vite bedre". Når den voksne har en spørrende, utforskende holdning, vil den mindreårige få mulighet til å fortelle om sine opplevelser, reaksjoner og forståelse, eller forklare noe som skjedde. Det kan gi helt andre forklaringer enn det den voksne først mente å vite.

Dette menneskesynet forutsetter også at alle mennesker har ressurser som de kan bidra med i eget og andres liv. Det er i det sosiale fellesskapet at den enkeltes ressurser blir speilet og verdsatt. En mottakskultur hvor dette synet er framherskende mellom alle som hører til der, vil være en viktig drivkraft til å realisere den enkelte og fellesskapet på en positiv måte.

I kartleggings- og planarbeidet er den enslige mindreårige en samarbeidspartner, et subjekt – ikke et objekt som skal behandles. Dette stiller krav til samspillet mellom den mindreårige og omsorgspersonen, slik at arbeidet blir dynamisk og aktivt, et felles prosjekt. Men siden vi har et asymmetrisk forhold, har den voksne ansvar for å vurdere situasjonen, realitetsorientere, dra prosessen framover og sørge for at viktig informasjon blir skrevet ned, samtidig som det tas hensyn til hva den mindreårige er klar for.

2.4 Tverrfaglig samarbeid

Skolen kan være en viktig samarbeidspartner for mottaket. Ofte er det lærerne som ser de mindreårige flest timer sammenhengende i løpet av hverdagen, og som derfor danner seg et godt bilde av hvordan de fungerer sosialt, overfor utfordringer, suksess og nederlag. Å sammenholde disse bildene med det som blir observert på mottaket, kan utfylle og utdype det inntrykket mottaket har.

Spesielt når enslige mindreårige har særskilte vansker, for eksempel psykiske plager, funksjonshemning og sykdom, er tverrfaglig samarbeid viktig. Selv om sektormyndighetene skal sende rapporter og journaler direkte til tilsvarende sektormyndighet i ny bo-kommune, kan det være forhold som har direkte betydning for det daglige omsorgsarbeidet, både her- og-nå og i framtidig bo- og omsorgsløsning, og som bør skrives inn i kartleggingen. I noen tilfeller kan en sektormyndighet be mottaket om å følge opp deler av det tiltaket de er ansvarlige for, fordi det er naturlig å utføre det der den mindreårige bor.

Når en beboer har langsiktig oppfølging av helse-, sosialetaten og/eller (re)habiliteringstjenesten, bør mottaket etterspørre hva de aktuelle sektormyndighetene har tenkt med utvikling av individuell plan¹. Denne vil i tilfelle komme i tillegg til mottakets individuelle kartlegging og tiltaksplan. Mottakets arbeid må sees i sammenheng med det planarbeidet sektormyndighetene eventuelt utfører.

¹ Forskrift om individuell plan etter helselovgivningen og sosialtjenesteloven

3. Personalutvikling og veiledning og på mottaket

Den barnefaglig ansvarlige i ledelsen har et overordnet ansvar for den faglige kvaliteten på det kartleggings- og planarbeidet som blir gjort. Dette forutsetter at den hovedansvarlige arbeider strategisk og systematisk med personalutvikling og veiledning på dette feltet samt kvalitetssikring av arbeidet og av dokumentene.

Personalutvikling. Det anbefales at mottaket arbeider spesielt med kapittel 2 som felles tema i personalgruppa og at dette kobles opp mot miljøarbeidet. Kapittel 4 og 7 er også relevante som tema i personalarbeidet for å utvikle størst mulig grad av felles praksis. Underkapitlene 4.7 og 6.6 vil kunne fungere godt i kollegaveiledning knyttet til det praktiske arbeidet. Det bør være et mål at alle ansatte utvikler felles forståelse for arbeidet, og at mottakets praksis er mest mulig helhetlig. Felles holdninger til beboerne og til arbeidet er viktig. Dette må balanseres mot å gi rom for individuelle forskjeller innenfor de felles rammene dere er enige om på mottaket.

Veiledning. Alle som har kartleggings- og planarbeid som en del av sitt ansvarsområde, vil ha stor nytte av veiledning i det løpende arbeidet. De som ikke har barnefaglig utdanning vil ha særlig bruk for veiledning. Gjennom dette arbeidet kan den barnefaglig ansvarlige sikre at kartleggingene og tiltaksplanene som utvikles på mottaket, holder tilnærmet lik kvalitet. Veiledningsarbeidet vil kunne bidra til å utvikle den enkeltes bevissthet om, og trygghet i oppgaven. Gjennom gjensidig forståelse kan dere utvikle nyttig kunnskap og styrke ferdigheter som gjør dere mer profesjonelle i arbeidet.

4. Kartleggingsarbeidet

4.1 Proessorientert arbeid

Kartleggingsarbeidet skal være proessorientert. Det betyr at det *ikke* må følge en fastsatt, generell plan, men at arbeidsformen og rekkefølgen skal tilpasses den enkelte enslige mindreårige og inngå som en naturlig del av kommunikasjon og samhandling i mottaket. Det betyr i praksis at man kan bruke relevant informasjon fra hvilken som helst situasjon, selv om den aktuelle situasjonen ikke var planlagt som en del av kartleggingen. Det systematiske arbeidet kan starte hvor som helst i kartleggings skjemaet. Denne formen for kartlegging kan karakteriseres som "orden gjennom kaos": Det kan synes tilfeldig hvor man er i prosessen og hva man kartlegger i øyeblikket, men over tid vil man kunne systematisere og danne seg et større, og mer utdypet bilde av den mindreåriges forutsetninger og behov.

Når du kartlegger, er det du oppfatter med sansene, blant annet ser og hører, råmaterialet i kartleggingsarbeidet. For at det skal få mening, er det behov for å se det i en større sammenheng, slik at enkelthendelser ikke blir tolket isolert. For å unngå feiltolkninger, kan det være nødvendig å sjekke ut din forståelse med den mindreårige, og/eller drøfte saken med en kollega. Analyse- og systematiseringsarbeidet skal bidra til å framheve de observasjonene som gir best mulig bilde av den mindreåriges forutsetninger, behov og mål og se dette i en videre sammenheng.

4.2 Kommunikasjon

Målet med kommunikasjonen i kartleggings- og planarbeidet er først og fremst:

- Å bygge relasjonen
- Bygge opp om den prosessen du og den mindreårige skal igjennom

Gjennom kommunikasjonen kan du vise at:

- du bryr deg om ham/henne
- du ser hele personen og at du ønsker å forstå hans/hennes ståsted

Kommunikasjonen med den mindreårige bør foregå mest mulig naturlig. En høytidelig intervjusituasjon vil mest sannsynlig hemme den mindreåriges ønske om å meddele seg.

Når du spør, bør du stille mest mulig åpne spørsmål, slik at den mindreårige kan fortelle ut fra det som oppleves viktig for ham/henne, eller det han/hun er klar til å snakke om. Åpne spørsmål kan for eksempel åpne med: Hva tenker du om...? Hvordan opplevde du...? Kan du fortelle om...? Hva skjedde da...? Hva var det som gjorde at...? Følg den mindreåriges tenkning og reaksjoner. Hjelp ham/henne til å komme på sporet igjen når det er naturlig.

Ikke press eller hal ut informasjonen. Det ville mest sannsynlig føre til at samtalen låser seg. Husk at det er frivillig for den mindreårige å meddele seg til de mottaksansatte.

Generelt vil det være lettest for de fleste mindreårige at man bruker tid på å bli kjent før den mottaksansatte tar initiativ til å snakke om sensitive tema. De beste samtalsituasjonene er ofte når den mindreårige selv har behov for å snakke om et vanskelig tema, og den voksne er mottakelig for å fange opp signalene og følger opp.

Vær oppmerksom på dine egne former for kommunikasjon. Ikke bare valg av ord og formuleringer, men også tonefall, stemmevolum, kroppsspråk osv. har stor betydning for hvordan budskapet formidles og oppfattes. En spesiell utfordring i flerkulturelt arbeid er ulike betydninger av kommunikative former. For eksempel er ikke alle barn og unge oppdratt til å se voksne inn i øynene, mens man i norsk sammenheng tolker det som uttrykk for bl.a. åpenhet og oppriktighet.

Den gode samtalen kjennetegnes av:

- en god og trygg atmosfære
- aktiv lytting som søker å oppfatte hva den andre faktisk formidler
- nonverbal kommunikasjon som signaliserer åpenhet og imøtekommenhet
- positiv innstilling til å forstå den andres verden så godt som mulig
- åpne spørsmål som åpner for den andres perspektiver og som stimulerer til å fortelle og reflektere
- undrende spørsmål – som du ikke vet svaret på selv, men som den andre kanskje kan gi deg svar på
- at du viser at du er et lærende menneske som kan lære av denne samtalen
- at den bidrar til styrket selvtillit og selvfølelse
- at den gir konstruktive tilbakemeldinger
- at den gir støtte til personens tro på seg selv og den prosessen han/hun er i

Det henvises for øvrig til samtalemotoden "Motiverende samtaler". Mange sider ved denne samtalemotodikken er relevant tenkning i arbeidet med kartleggingen og tiltaksplanen.

Tolk må brukes ved behov². I strukturerte, formelle samtaler vil tolk være nødvendig, dersom ikke mottaksansatte og den enslige mindreårige behersker samme språk. Mye av kartleggingen vil likevel skje i uformelle situasjoner hvor det ikke er naturlig å ha tolk tilgjengelig. Når det er behov for å få bekreftet eller avkreftet det man har oppfattet i slike situasjoner, må tolk vurderes. Hovedsaken er at den enslige mindreårige ikke skal feiltolkes, og at han/hun vet hva som skrives i kartleggingen.

4.3 Den mindreåriges rolle og medvirkning

Den mindreårige selv skal være en sentral aktør i arbeidet. Det må legges til rette for at han/hun skal være aktiv i prosessen og få eierforhold til kartleggingen. Dette er viktig for at prosessen skal være meningsfylt for den enkelte. Den enkelte skal oppleve å bli hørt og bli tatt på alvor. Barneloven § 31 sier: "Når den mindreårige fyller 7 år, skal det få seie si meining før det vert teke avgjerd om personlege tilhøve for den mindreårige (...) Når den mindreårige er fyllt 12 år, skal det leggjast stor vekt på kva den mindreårige meiner." Dette betyr at den voksne har ansvar for å ta kloke beslutninger som tar hensyn til den mindreåriges meninger og ivaretar hans/hennes integritet.

I noen tilfeller vil dette være vanskelig å involvere den mindreårige i arbeidet, enten fordi han/hun har en type funksjonshemming som begrenser mulighetene for egen involvering, eller er i en sinnstilstand som gjør at mottaket og ev. sektormyndighetene må begynne planarbeidet uten den mindreåriges innsats i arbeidet.

Den informasjon du bruker, må du sjekke ut med den mindreårige. Har du oppfattet budskapet eller situasjonen riktig? Hvor viktig er dette fra den mindreåriges perspektiv? Hva tenker den mindreårige om at dette er skrevet i kartleggingsskjemaet? Hvis du tenker at informasjonen er viktig for å følge opp omsorgsarbeidet, må du forklare det til den mindreårige. Hvis dere er uenige om hva som bør stå der, må dere snakke sammen om det, slik at dere forstår hverandres synspunkter og prøver å komme fram til felles forståelse av hva som er viktig. Kommunikasjonen skal bidra til å styrke den gjensidige tilliten og forståelsen. Ofte kan det være fornuftig å "sove på det", slik at begge parter får anledning til å tenke seg om før dere bestemmer dere. Unngå å "overkjøre" den mindreårige med den voksnes "jeg vet best". Samtidig må den voksne av og til ta beslutninger som den

² UDI 2008-002 Krav til bruk av tolk og språkassistenter i statlige mottak. Se også UDI 2012-037V1: Rutiner i arbeidet med kartlegging og individuell tiltaksplan for enslige mindreårige beboere i ordinære statlige mottak

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAKE

mindreårige ikke forstår betydningen av. Søk veiledning og snakk med hjelpevergen når det oppstår vanskelige situasjoner.

4.4 Hjelpevergens/vergens rolle

Mottaket skal informere hjelpevergen om kartleggingens innhold og formål. Det står en kort informasjon på tredje side i kartleggingskjemaet. Det har stor betydning at hjelpevergen støtter opp om mottakets kartleggings- og planarbeid, slik at den enslige mindreåriges behov og rettigheter blir ivaretatt. Det er naturlig at hjelpevergen og mottaket kommuniserer om arbeidet.

Dersom den mindreårige selv, hjelpevergen og mottaket ikke er enige om hvilken informasjon som er nødvendig, må dere diskutere og prøve å komme fram til en felles forståelse. Hovedsaken er at den mindreårige skal få best mulig omsorgstilbud i forhold til sine behov. Derfor er det viktig at opplysninger som kan ha betydning for tilretteleggingen, kommer fram. Samtidig skal det tas hensyn til den mindreåriges integritet. Dette må veies opp mot hensynet til den mindreåriges beste fra den voksnes perspektiv.

Dersom hjelpevergen/vergen mener at mottaket ikke ivaretar barnets rettigheter til å uttale seg m.v., eller det er vesentlige omsorgsbehov som ikke blir ivaretatt, har vedkommende rett til å ta dette opp med mottaket. Mottaket må tilstrebe en konstruktiv dialog med vergen for å finne gode løsninger som ivaretar den mindreårige. Som regel vil mottakspersonalet representere det barnefaglige perspektivet. Samtidig skal hjelpevergen/vergen påse at den mindreåriges juridiske rettigheter blir ivaretatt. Begge skal ha den mindreåriges beste som styrende prinsipp innenfor de rammene som er gitt. Mottaket har fortsatt det faglige ansvaret.

Ved grunnleggende uenighet om overføring av opplysninger som mottaket vurderer som viktig for omsorgsarbeidet, må barnevernet konsulteres for å vurdere om dette er informasjon som bør overføres.

4.5 Metoder

Det er grunnleggende for dette arbeidet at metodene skal være *proessorienterte og dynamiske*. Systematisk tilnærming må kombineres med uformell, mellommenneskelig kontakt, observasjoner osv. Metodene må velges ut fra det som fungerer best for den enkelte og kan variere over tid. Den enkelte miljøarbeider bør utvikle sin personlige form som

ivaretar hensynet til den mindreårige og intensjonene med kartleggingen. Den ansattes trygghet i arbeidet vil ha betydning for kommunikasjonen med den mindreårige.

Aktuelle metoder:

- Uformell observasjon. Denne metoden er naturlig å bruke i det daglige miljøarbeidet og karakteriseres som *deltakende observasjon*. Innholdet i observasjonen er ikke planlagt på forhånd. Gjennom uformell observasjon og samhandling blir du bedre kjent med den mindreårige. Som miljøarbeider vil du observere den mindreårige i mange ulike situasjoner, både alene og i samhandling med andre. Etter hvert vil du kunne danne deg et bilde av styrker og svakheter, reaksjons- og relasjonsmønstre osv. Samtidig må du være oppmerksom på om ditt nærvær påvirker atferden til den mindreårige. Sjekk ut med kollegaer som opplever vedkommende i situasjoner hvor ikke du er til stede. Etter hvert som ditt bilde av den mindreårige utfylles, skriver du informasjonen i kartleggingsskjemaet der det er aktuelt. Vær konkret og unngå "synsing". Hvis du vurderer, må du begrunne dine vurderinger. Det du har oppfattet, kan være utgangspunkt for mer strukturert kartlegging, både observasjon og samtaler.
- Formell observasjon er planlagt observasjon av noe bestemt, for eksempel hvordan "ditt barn" takler en konkret situasjon som han/hun har hatt problemer med. Dette kan være helt dagligdagse rutinesituasjoner på mottaket (for eksempel vekking, måltider) eller psykososial atferd (for eksempel humør, selvstendighet, empati, aggresjon), men det kan også være en strukturert situasjon (se nedenfor). Ofte kan det være aktuelt å bruke skjema for å registrere observasjonene.
- Strukturerte situasjoner er når du/mottaket tilrettelegger en situasjon, for eksempel tildeler roller i et rollespill eller gjennomfører et møte med bestemte ansvarsroller (for eksempel beboermøte eller samarbeidsrådet), og du observerer hvordan ditt barn takler sin rolle. Hva kommer fram av den mindreåriges styrker? Svakheter? Hvordan virker det på den mindreårige å få ansvar? Å måtte innordne seg? Tilrettelegging av strukturerte situasjoner bør ha et formål, for eksempel noe beboerne skal lære, øve seg på, eller situasjoner de skal forberede seg til. Observasjonen kommer i tillegg til det egentlige formålet med aktiviteten.
- Åpen vs. Skjult observasjon. Åpen observasjon er kjent for den mindreårige. Dette kan være fruktbart når han/hun selv ønsker å endre noe, mestre noe eller utvikle seg, for eksempel møteledelse, konflikthåndtering, rengjøring. Å vite at man blir sett og at man vil få konkrete tilbakemeldinger etterpå og ros for det man fikk til, kan være en spore til innsats. Skjult observasjon er ikke kjent for den mindreårige i situasjonen. Dette er mest aktuelt når du har behov for å observere en mest mulig naturlig

situasjon, hvor den mindreårige ikke blir påvirket av bevisstheten om at han/hun er "under oppsikt".

- Strukturerte samtaler har et planlagt mål og innhold, for eksempel realitetsorientering og forberedelse til retur eller bosetting. Du har forberedt deg på hva dere skal snakke om, slik at du kan kommunisere uten å være bundet av spørreskjemaet. At samtalen er strukturert, betyr at spørsmålene er planlagt. Samtidig skal samtalen flyte mest mulig naturlig med innspill fra den mindreårige og kan gjerne gå fram og tilbake mellom temaene. Men i løpet av samtalen skal du ha oversikt over om dere har snakket om det som var planlagt. Og kanskje dere har snakket om noe annet i tillegg...
- Åpne samtaler er en fruktbar metode når målet er å få vite hva den mindreårige tenker, hvordan han/hun har det og opplever sin situasjon. Den voksne har ikke planlagt spørsmålene, men blir styrt av det den mindreårige gir uttrykk for. Samtalen er på den mindreåriges premisser. Den voksne har ingen annen agenda enn å møte den mindreårige der han/hun er og finne ut hva slags støtte og tilrettelegging det er behov for. I slike samtaler kan det både være vonde og vanskelige opplevelser og følelser som får utløp, men også gløder, håp og drømmer om framtiden.
- Fortrolige samtaler kan gi verdifull informasjon til kartleggingsarbeidet. Men denne informasjonen er det særlig viktig å få tillatelse av den mindreårige til å bruke. Dette handler om respekten for hans/hennes integritet. Dersom du ikke får tillatelse til å registrere informasjon som du mener er viktig for omsorgsarbeidet, må du bruke tid og forklare den mindreårige hvorfor du mener det. Noen vil forstå det fort, mens andre vil trenge uker og måneder på å klare tanken på at flere skal få vite om det de har fortalt. Og noen vil aldri komme så langt...
- Langtids observasjoner egner seg til å fange opp generelle kjennetegn, atferdsmønstre eller utviklingstrekk ved den mindreårige. Alle metoder kan tilpasses langtidsobservasjon.
- Informasjon fra andre kilder. Andre kilder kan være slektninger, venner, UDI, hjelpevergen, læreren på skolen osv. Dersom den informasjonen de gir, er relevant i kartleggingsarbeidet, skal det framgå hvem som har gitt den.

Når ulike former for samtaler anvendes i kartleggingsarbeidet, er det verd å vurdere relevante elementer i samtalemotoden "Motiverende samtaler".

4.6 Analyse av observasjonene

Grunnlaget for analysearbeidet er beskrivelse av observasjonen og den sammenhengen som hendelsen var en del av. Vær nøye med å skille mellom ditt subjektive ståsted og opplevelse og det du faktisk har observert. For eksempel kan man lett oppfatte en person som sint når han/hun bruker munn, fekte og slår. Men forklaringen kan like gjerne være at personen er redd eller fortvilet. Det er *atferden* du observerer, ikke personens følelser. Avhengig av hvor mye du vet om den konteksten som atferden utspilte seg i, kan du tolke hendelsen. En utsjekking med den mindreårige selv vil kunne nyansere tolkningen. Drøft dine tolkninger med kolleger som kjenner den mindreårige og som kanskje har vært til stede ved noen av hendelsene. Drøftinger med kolleger kan gi ytterligere nyansering.

Vurder hvorfor du har prioritert nettopp de observasjonene du har gjort (de konkrete utsnittene av virkeligheten). Er prioriteringene gjort fra ditt perspektiv eller fra den mindreåriges, det som er viktig for ham/henne? Hvordan begrunner du dine prioriteringer?

Analysen omfatter videre sammenhold av hva den mindreårige sier, måten det blir sagt på og vedkommendes atferd. Henger budskapene sammen? Hvor mye spriker de? Hvilken uttrykksform virker mest troverdig? Sjekk ut med den mindreårige hva han/hun tenker om dette. Dersom den mindreårige er klar for det, kan dere reflektere sammen over hvordan han/hun signaliserer sitt budskap til omgivelsene. Stemmer dette med det han/hun faktisk ønsker?

Det kan være en utfordring å se det som skjer "mellom linjene", når handlingens budskap eller mening ikke er så åpenbar. I slike tilfeller er det spesielt viktig å gå inn på den mindreåriges premisser for å tolke hendelsen. Hva er hans/hennes motiv? Opplevelse? Utløsende faktor? Det handler om å se ungdommen og situasjonen, og ikke minst: Se ungdommen / situasjonen i en sammenheng.

Uansett hvilke metoder du har brukt i en kartleggingssekvens, vil du velge ut deler av virkeligheten, enten du har bestemt deg på forhånd, eller det er noe som fanger oppmerksomheten din i situasjonen. Dette er viktig å ha med i tankene når du skal analysere og systematisere observasjonene, slik at du ser delene i lys av helheten.

4.7 Gjennomføring av kartleggingen

Det praktiske kartleggingsarbeidet løper gjennom flere faser, fra det første, utprøvende møtet til dere har blitt godt kjent og skal avslutte kartleggingen før den mindreårige flytter fra mottaket. Hver kartleggingsprosess handler om enkeltmennesker som skal bli sett og

respektert som de menneskene de er, og få støtte og hjelp til å modnes og utvikle seg, slik at de kan mestre livet sitt og bidra i samfunnet. Prosessen kan derfor aldri bli en "rett linje", men hele tiden tilpasses den mindreåriges situasjon og behov.

4.7.1 Faser i kartleggingsarbeidet

Mottaket må vurdere hvilken progresjon den enkelte vil være tjent med i kartleggingsarbeidet. Dette gjelder både innhold og tidsperspektiv: Hva er viktig å dokumentere, og når er det naturlig å kartlegge de ulike områdene, ut fra hensynet til den enkeltes situasjon og behov?

Generelt kan man definere de ulike fasene slik:

Innledende fase: Bli-kjent-fase, skape trygghet og bygge relasjoner. Det er ingen formelle kartleggingssamtaler i denne fasen, hvis ikke den mindreåriges situasjon og behov nødvendiggjør det. Observasjoner og uformelle samtaler vil være de mest aktuelle metodene i tillegg til at informasjon fra velkomstsamtalen kan brukes. Særkontakten må bruke sitt skjønn og intuisjon overfor den mindreårige, slik at den mindreåriges behov blir styrende for hva som får størst oppmerksomhet. Det bildet som tegner seg av den mindreårige, skal danne grunnlag for mottakets individuelle tilrettelegging. Dette blir også det første grunnlaget for utvikling av tiltaksplanen.

Den første systematiske fasen vil normalt starte med den første formelle kartleggingssamtalen, som regel etter ca. en måneds botid på mottaket. Nå har du fått tid til å danne deg et bilde av den mindreårige og har bedre grunnlag for å vurdere hva du trenger å vite mer om for å kunne gi den støtten som trengs. Samtidig vet du litt mer om hva den mindreårige er moden for å snakke om, og hvilke temaer du skal gi mer tid.

Du må vurdere om dere skal snakke om tiltaksplanen i denne samtalen, eller om dere avtaler en ny samtale i nær framtid. Når dere begynner å jobbe med tiltaksplanen, vil det for mange være lettest å snakke om kortsiktige mål. Men også om drømmer og håp som ligger lenger fram i tid.

Den mindreårige trenger fortsatt tid til å gjøre seg kjent med, og forstå de mulige utfallene av den situasjonen han/hun er i og hvilke konsekvenser det kan få. Det er likevel naturlig at man kan begynne å snakke om, og tenke høyt sammen om hva som kan komme ut av asylvedtaket, og hvilke muligheter den mindreårige tenker at han/hun har. Mottaket må være tydelig i å formidle de to mulige resultatene som kan komme av asylvedtaket, og jobbe ut fra bevisstheten om at begge er like sannsynlige. For noen vil det være godt å kunne snakke om

mulig retur tidlig under mottaksoppholdet. Andre vil trenge tid til å klare å forholde seg aktivt til dette perspektivet.

I den utdypende, systematiske fasen er målet å utfylle bildet. Snakk med den mindreårige om hva du tenker, og hør hva han/hun kjenner behov for å snakke om eller trenger hjelp og støtte til. Prøv å komme fram til felles forståelse for hva dere vil vektlegge i den formelle kartleggingssamtalen og i tiltaksplanen. Ha som mål at du skal framstille et så helhetlig bilde av den mindreårige som mulig uten at vedkommende føler seg presset til å utlevere seg.

Justerings-, oppdaterings- og avslutningsfasen: Denne fasen varer fram til den mindreårige flytter fra mottaket. Alle nye opplysninger som har betydning for den mindreåriges behov for tilrettelegging, støtte og omsorg skrives inn. Opplysninger som har "gått ut på dato" kan slettes, så sant de ikke er interessante for å vise utviklingen – som er et uttrykk for den mindreåriges modning, læring og utviklingspotensialer. Både kartleggingen og tiltaksplanen skal fortsatt være levende dokumenter så lenge den mindreårige bor på mottaket.

I alle fasene er målet å danne tilstrekkelig grunnlag for å tilrettelegge omsorgstilbudet individuelt og gi den oppfølgingen den mindreårige trenger i nåværende og framtidig omsorgssituasjon. Det er umulig å si hvor lang tid hver fase tar. Noen barn og unge blir fort fortrolige, mens andre trenger lang tid for å klare å åpne seg litt. Noen er lette å "lese", mens andre er vanskeligere å tolke. Også saksbehandlingstiden i asylsaken vil ha betydning for botiden på mottaket, noe som vil påvirke tidsspennet mellom oppstart og avslutning. Dette skal likevel ikke medføre at den mindreårige blir presset gjennom prosessen. Det er hele tiden den mindreåriges behov for omsorg og oppfølging som er det viktigste. De voksnes behov for kunnskap skal ikke prioriteres på bekostning av den mindreåriges integritet, med mindre det handler om en kritisk situasjon der hensynet til den mindreårige er avgjørende.

4.7.2 Hvordan starte kartleggingen?

For å få kunnskap om hvilke behov den mindreårige har for oppfølging og omsorg, trenger du å bli kjent med ham/henne. Hvor skal du begynne? Hva trenger du å vite? For å klargjøre det for deg selv, kan det være nyttig å ta et tankeeksperiment og tenke gjennom hva du mener er viktig kunnskap om en mindreårig du har et nært forhold til privat:

Din sønn eller datter, niese eller nevø – et barn eller ungdom du er nært knyttet til, må sendes bort en periode. De nye omsorgspersonene kjenner ikke den mindreårige fra før. Du er den voksne personen som er nærmest til å forberede de nye omsorgspersonene på hvem den mindreårige er og hva han/hun har behov for. Hva

tenker du at de må vite for å kunne ivareta hans/hennes behov på det nye stedet? Hvilke særpreg har den mindreårige? Hva gjør ham/henne trygg og glad? Hva mestrer han/hun av ferdigheter og kunnskaper om verden rundt seg? Hva blir han/hun lei seg for? Hva er han/hun redd for? Glad i? Hvordan fungerer han/hun sammen med andre? Med voksne? Med jevnaldrende? Hva er viktig for å gjøre den mindreårige trygg? Så heldig denne mindreårige er, som har deg som kan gi de nye omsorgspersonene denne informasjonen som grunnlag for deres omsorg!

Den informasjonen du har om den mindreårige, har du fordi du har kjent den mindreårige lenge, antakelig fra det ble født. Du har fulgt ham eller henne i gleder og sorger, sett utviklingen komme, gledet deg over ny mestring. Du har aldri brukt noe skjema for å kartlegge. Du har samspilt med den mindreårige, registrert reaksjoner og handlingsmønstre, fått betroelser osv. Du har tilegnet deg mye kunnskap bare ved å være i et sosialt fellesskap med den mindreårige.

Så kan du ta et nytt tankeeksperiment, mens du har det forrige med deg i tankene:

Du er på jobb på mottaket og har tatt imot en ny enslig mindreårig asylsøker. Du møter en ungdom som er som "et blankt ark" for deg. Du har bare førsteinntrykket, men hvor pålitelig er det? Hvordan kan du så raskt som mulig skaffe deg tilstrekkelig kunnskap om den mindreåriges mest akutte behov for å finne ut hvordan omsorgssituasjonen for denne gutten eller jenta bør tilrettelegges? Hvilke forutsetninger og behov har han/hun? Det er ingen tidligere omsorgspersoner som kan fortelle deg noe, og den mindreårige kan knapt sette ord på det selv. Du må kartlegge. Hvilke mulige informasjonskilder har du?

For å få kunnskaper om den mindreårige må du kombinere den uformelle tilnærmingen med å bygge opp den mellommenneskelige relasjonen og den systematiske kartleggingen. Du skal aldri utvikle et privat, nært forhold til den mindreårige som du møter på mottaket, men du skal utvikle en nær relasjon som profesjonell omsorgsperson. Gjennom denne prosessen skal du få tak i det som er viktig for å gi denne mindreårige den omsorgen og oppfølgingen han/hun trenger.

4.7.3 Oppstarten

Det første møtet gir mye informasjon i seg selv. Hvordan er kommunikasjonen? Hvordan virker den mindreårige? Åpen? Lukket? Redd? Trygg? "Frampå"? Forsiktig? Beskjeden? Har den mindreårige noen åpenbare fysiske eller psykiske plager? Hva er ditt førsteinntrykk?

Velkomstsamtalen³ skal gjennomføres senest innen andre dag på mottaket. Dette skal være en samtale med generell informasjon, slik at den nyankomne får hjelp til å orientere seg på mottaket og i nærmiljøet, blir orientert om husregler, dagsrytme, aktivitetstilbud osv. Informasjonen må også inneholde orientering om at mottaket kartlegger den enkelte beboerens behov for at dere skal kunne gi best mulig omsorgstilbud. En fyldigere informasjon må gis senere, første gang det er en formell kartleggingsamtale med den mindreårige. I løpet av denne samtalen bør også skolebakgrunnen kartlegges (ref. SESAM med eventuelt supplement i kartleggings skjemaet), slik at dere kan få den mindreårige inn i egnet skoletilbud raskest mulig.

Velkomstsamtalen er også en mulighet for den mindreårige til å si noe om hva som er hans eller hennes spesielle forutsetninger og behov som mottaket bør vite om så tidlig som mulig, for eksempel forhold som påvirker opplevelsen av trygghet, nattesøvn, viktige elementer i kostholdet, opplevelse av helsesituasjonen, kontakt med slektninger, skolebakgrunn osv. Dette er en samtale som skal etablere relasjonen og skape trygghet. Den informasjonen som er relevant for kartleggingen, kan skrives ned *etter* samtalen. Kartleggingsoppgaven er ikke utgangspunktet for denne samtalen, men informasjon fra samtalen *kan* være relevant for kartleggingen. Senere, når relasjonen er etablert, kan den som hadde velkomstsamtalen, spørre den mindreårige om den aktuelle informasjonen som framkom fra den mindreårige i velkomstsamtalen var blitt oppfattet riktig, og om det er greit at dette har blitt skrevet i kartleggings skjemaet.

De nærmeste dagene og ukene skal de mottaksansatte generelt, og særkontakten spesielt, observere hvordan den mindreårige fungerer på mottaket. Nedenfor er det listet opp noen aktuelle momenter:

- Hvordan er gemyttet? Humøret?
- Har det vist seg psykiske eller fysiske plager?
- Hvis det har vært vanskelige situasjoner: Hva har vært gunstig å gjøre for å roe den mindreårige? Hvordan har han/hun taklet det selv?
- Hvordan er døgnrytmen?
- Hvordan forholder den mindreårige seg til mat og måltider?
- Hvordan er samspillet med de andre beboerne? Med de ansatte?
- Hvor aktiv eller passiv er den mindreårige mht. å delta i aktiviteter og sosial kontakt?

³ UDI RS 2009-041 V1, kap. 3.1 Informasjonsplan for barn og unge i mottak, modul 1: Velkomstinformasjon

- Er det en initiativrik person, eller passiv?
- Hvor selvhjulpen og selvstendig er den mindreårige?
- Har det vært noe kontakt med slekt eller venner utenfor mottaket? Hva har mottaket observert i den sammenhengen? Kjente de hverandre fra før? Virket den mindreårige glad? Trygg? Reservert? Usikker? Ubekvem?
- Hvordan er motivasjonen for skoletilbudet? Tilbakemeldinger fra skolen?

Det vil også være uformelle samtaler og samspill, normal menneskelig kommunikasjon, som vil kunne gi verdifulle opplysninger til kartleggingsarbeidet. All den informasjonen mottaket samler opp gjennom normal menneskelig omgang, skal vurderes med hensyn til kartleggingen. Hva er relevant å skrive inn? Hva har mottaket bruk for, for å tilrettelegge tilbudet best mulig? Hva vil være relevant på lengre sikt, med tanke på omsorgstilbudet etter mottaket?

4.7.4 Det løpende miljøarbeidet

Gjennom hverdagslige, naturlige aktiviteter og samvær blir du bedre kjent med den mindreårige. Dere opplever flere situasjoner sammen, svingninger i dagsform og humør, dere må takle små og store hverdagsproblemer, krisesituasjoner, har hyggestunder osv. Alt dette er med på å gi deg som miljøarbeider et bilde av den mindreårige du har ansvar for. Når du mener at du har observert noe som kan være viktig for kartleggingsarbeidet, kan du samle opp inntrykk og sjekke ut med den mindreårige senere, når dere har mer tid og ro sammen. Da kan du få bekreftet eller avkreftet om dere har samme forståelse av situasjonen og reaksjonene på den.

I det løpende miljøarbeidet er mottaksmiljøet og den enkeltes plass i det, det overordnede. Kartleggingen og tiltaksplanen skal ikke komme i veien for miljøarbeidet, men skal integreres naturlig i det helhetlige arbeidet. Barna skal ikke føle seg overvåket ved at de blir kartlagt til enhver tid, men de skal møte medmennesker som bryr seg om dem og vil bli kjent med dem, slik du forholder deg til barn og unge som du kjenner privat. Gjennom denne prosessen vil du også få kjennskap til den mindreåriges styrker og behov.

4.7.5 Den første formelle kartleggingssamtalen

Innen en måned skal det systematiske kartleggingsarbeidet igangsettes. Men allerede i løpet av de første dagene, har de mottaksansatte tilegnet seg mye kunnskap om den enkelte. Ved at denne kunnskapen skrives ned og systematiseres, blir den en viktig referanseramme for den første kartleggingssamtalen.

For de fleste vil det være naturlig å ta den første kartleggingsamtalen etter ca. en måneds botid på mottaket. *Hovedformålet* med denne samtalen er å gi den mindreårige en grundigere informasjon om kartleggingsarbeidet og hva det skal brukes til. Det er viktig å understreke at han eller hun skal gi opplysningene frivillig. Det er derfor helt greit å si at man ikke ønsker å svare på spørsmål som blir stilt. Fortell også om hjelpevergens rolle, og at det er han/hun som har myndighet til å gi samtykke til at andre skal kunne bruke informasjonen i kartleggingen. Informasjonen skal bare overføres til de som har bruk for den for å hjelpe den mindreårige.

Forbered samtalen, slik at du vet hva du skal informere om og hva du trenger å spørre om, men la samtaleformen flyte mest mulig naturlig. Ikke sitt og skriv i skjemaet under samtalen, og ikke la samtalen bli bundet av spørsmålene i skjemaet. Her er det viktigere å vektlegge relasjonsbygging.

4.7.6 utfordringer i det videre kartleggingsarbeidet

Mange enslige mindreårige asylsøkere kommer fra kulturer hvor de ikke er vant til å snakke så mye om hva de tenker og føler, og slett ikke at de voksne spør om det. En gjennomgående utfordring er å fange opp den mindreåriges behov og motivasjon for å snakke, og å følge hans/hennes tenkning og reaksjoner i den videre samtalen.

Hvis den mindreårige opplever oppmerksomheten fra den voksne som trygg og god, vil det som regel være greit å videreføre det konstruktive kartleggingsarbeidet. Men noen kan føle seg overvåket eller oppleve det som ubehagelig å snakke om personlige forhold, særlig når initiativet kommer utenfra. Noen kan gå lei. I slike situasjoner er det viktig at den mindreårige ikke blir presset, men blir respektert for sin motstand. Ofte vil det være nyttig å ta en samtale om hva han/hun tenker om kartleggingsarbeidet, måten dere har jobbet på, relasjonen deres og hva informasjonen skal brukes til. Kanskje dere kan identifisere forhold som bør endres i måten dere jobber på for at det skal fungere bedre for den mindreårige. Dersom den mindreårige får forståelsen av at dette arbeidet er en mulighet for ham/henne til å kunne få best mulig tilrettelegging, oppfølging og utfordringer i forhold til det han/hun ønsker for livet sitt, vil det kunne snu motivasjonen for å samarbeide om det. Dersom du likevel ikke når fram, kan du bruke observasjon og hverdagskontakt som dine informasjonskilder.

4.7.7 Formelle kartleggingsamtaler etter lengre botid i mottaket

Hvor mange formelle kartleggingsamtaler man skal ha, vil variere fra person til person, avhengig av behov og situasjon. Generelt bør det være en formell kartleggingsamtale ca.

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

hver tredje måned. Det vil si at de fleste får ca. tre formelle kartleggingssamtaler i løpet av botiden. I hvert enkelt tilfelle vurderer dere om dere samkjører samtaler om kartlegging og tiltaksplan. Uansett vil det være behov for hyppigere samtaler om tiltaksplanen.

Kartleggingsskjemaet bør ikke brukes aktivt under samtalen, det vil som regel skape avstand til den mindreårige. Den mottaksansatte skal likevel ha forberedt seg godt med utgangspunkt i skjemaet. I mange tilfeller kan det være hensiktsmessig å spørre den mindreårige på forhånd om det er noe spesielt han/hun vil snakke om når dere møtes.

De formelle kartleggingssamtalene gir anledning til å supplere, utdype og korrigere de opplysningene du allerede har.

Mottaket må sørge for at opplysninger som har betydning for tilrettelegging av eventuell retur og/eller bosetting, blir kartlagt før vedtak i asylsaken foreligger. Også tiltaksplanen bør følge opp dette, i den grad det er naturlig. Hvordan mottaket legger til rette for det holdningsskapende arbeidet om retur, må sees i et helhetlig perspektiv, hvor de formelle kartleggingssamtalene bare er *ett* element blant mange andre. Etter at vedtaket er fattet i asylsaken, kan dere konsentrere dere mer om konsekvensene av vedtaket.

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

5. Arbeid med kartleggingsdokumentet

Kartleggingsdokumentet skal sees i sammenheng med registreringene i SESAM. Det er ikke nødvendig å dobbeltføre opplysninger, med mindre det er nødvendig for sammenhengen. Derfor kan relevante utskrifter fra SESAM supplere kartleggingsdokumentet, se samtykkeskjemaet i kartleggingsdokumentet.

Både den enslige mindreårige og mottaksansatte må vurdere hvilke opplysninger det er bruk for i kartleggingen. Informasjonen kan endres hvis situasjonen endrer seg.

Mens den mindreårige bor i mottak, kan det være praktisk å ha en "maksimumsversjon" som den mindreårige er kjent med. Retningsgivende for den informasjonen som skrives inn, er hva som har betydning for tilrettelegging av bo-, oppdragelses- og omsorgssituasjonen i mottak og ved bosetting eller retur. Når opplysningene skal sendes til andre, må dokumentet redigeres slik at *kun* informasjon som er relevant for det formålet som er fastsatt, som blir formidlet videre. Det kan være ulike behov for opplysninger ettersom det dreier seg om bosetting, retur, barnevernstiltak eller annet. Les UDI 2012-037V1 nøye.

Nedenfor er overordnet informasjon om kartleggingen av det aktuelle området, lagt inn i rammer. Dette er for å synliggjøre hva det er viktig at alle tar hensyn til. Teksten utenfor rammene er utdypende veiledning som brukes etter behov.

Den første fasen av kartleggingsarbeidet bør først og fremst bygge på observasjoner i hverdagen og informasjon fra uformelle samtaler.

Forsiden: Sammendraget nederst på siden skal gi mottakeren rask oversikt over formålet og hvilke opplysninger som må vektlegges i det videre arbeidet. Dette fylles ut når det er bestemt at informasjonen skal overføres til andre.

Orienteringen på s.2 er tiltenkt den enslige mindreårige og hjelpevergen/vergen, slik at alle får felles grunninformasjon om hensikten med kartleggingen.

Samtykkeskjemaet: Hjelpevergen/vergen krysser av på alt som han/hun bekrefter og/eller samtykker til. Dersom en rute ikke er krysset av, tolkes det slik at det *ikke* er gitt bekreftelse eller samtykke til det gjeldende punktet.

Dersom det er spørsmål som er uaktuelle, eller som den mindreårige ikke ønsker å snakke om, skrives det i notatfeltet. Det kan eventuelt skrives at det ikke foreligger opplysninger om temaet. OBS! Opplysninger knyttet til oppsporing og retur er relevante selv om den mindreårige har fått opphold og skal bosettes. Flere kommuner jobber videre med oppsporing.

Kartleggingsdokumentet er et formelt dokument, som skal ha et språk som passer. Unngå muntlige uttrykksformer, unntatt hvis det er naturlig å sitere hva den mindreårige har sagt.

5.1. Faktaopplysninger

Mottaket fyller ut de opplysningene de er kjent med. Hjelpevergen/vergen vil kunne bistå med opplysninger om reisedokument, aldersundersøkelse osv.

5.2. Bakgrunn og sosialt nettverk:

Noen av spørsmålene under dette området er følsomme tema for de fleste enslige mindreårige. En del barn vil begynne å fortelle av seg selv når de føler seg trygg på den voksne, og når de har behov for å snakke om det. I den tidlige fasen på mottaket kan man spørre: *Er det noe du vil fortelle meg om bakgrunnen din (familien din, flukten til Norge, eventuelt andre forhold), som du tror at vi trenger å vite for å kunne hjelpe og støtte deg?* Hvis den mindreårige ikke har noe å si, skal du ikke presse, selv om du aner at han/hun har en vanskelig historie som dere hadde trengt å vite noe om for å gi god omsorg.

- Mottaket rådes til å vente med å ta initiativ til samtale om flukten til dere har blitt godt kjent og den mindreårige føler seg trygg. Vær også varsomme når dere snakker om familien og oppveksten. La den mindreårige sette sine egne grenser.
- Mange slektninger i Norge har forventninger til at den mindreårige skal komme og bo hos dem. For noen barn er dette en god løsning, for andre ikke. Både UDI og IMDi trenger å vite hva slektningene mener og hvordan mottaket vurderer relasjonen. Den enslige mindreåriges tanker blir tatt opp i kap. 9 i kartleggingsdokumentet.

- Sosialt nettverk er nyttig å dokumentere for å synliggjøre hvem den mindreårige trenger støtte til å opprettholde kontakten med, eller som den mindreårige trenger mer avstand til. Kontaktmønsteret kan være et viktig kjennetegn på hvordan kontakten er. I kap. 3 og 8 i kartleggingsdokumentet vil den mindreårige selv kunne uttrykke sine behov mht. kontakten videre.

- Noen enslige mindreårige har tett kontakt med hjelpevergen/vergen sin og har mye sosial omgang. Andre ser bare vergen sin i formelle sammenhenger. I de tilfellene hvor det er utviklet en personlig relasjon, vil det ofte være ønsket fra begge sider å ivareta kontakten videre. Dette bør framgå av kartleggingsdokumentet, slik at kontakten kan følges opp på det nye stedet selv om det oppnevnes ny verge.

Enslige mindreårige med følgeperson er en svært uensartet gruppe. Noen har voksen følgeperson som har hatt omsorgen for den mindreårige i mange år, for eksempel en bestemor eller tante, mens andre kommer sammen med en eldre bror/søster som så vidt er myndig, eller en tilfeldig person de har truffet under flukten. Mellom disse ytterpunktene er det mange varianter.

Når den enslige mindreårige bor sammen med følgepersonen i ordinært mottak, skal mottaket søke å avdekke om dette er en god omsorgssituasjon for den mindreårige, eller om den mindreårige har udekkede behov for omsorg og oppfølging. I samarbeid mellom mottaket, hjelpevergen/vergen, UDIs regionkontor og eventuelt barnevernet, danner kartleggingen grunnlag for å vurdere om det bør iverksettes tiltak.

- Personopplysninger om følgepersonen er viktig for de som skal følge opp den mindreårige, og som ikke har tilgang til SESAM.
- Relasjonen: Kartleggingen skal avdekke om følgepersonen er en slektning, nær bekjent eller en fjern relasjon, både biologisk og emosjonelt. Det er også viktig å få fram følgepersonens alder med tanke på omsorgsansvaret.
- Hvor lenge den mindreårige og følgepersonen har holdt sammen, har stor betydning for framtidig bo- og omsorgsløsning. Hvis det er en relasjon som har strukket seg over tid, kan den mindreårige ha stort behov for at de får fortsette å ha nær kontakt, enten de skal fortsette å bo sammen, eller ha besøksavstand.
- Samspill, tilknytning og omsorg: Hvor knyttet er den mindreårige til følgepersonen? Observer hvordan den mindreårige og følgepersonen opptrer sammen og hver for seg. Virker den mindreårige trygg? Tillitsfull? Engstelig? Hvordan opptrer den voksne? Er han/hun omsorgsfull? Positivt engasjert i den mindreårige? Involverende? Autoritær? Kontrollerende? Hvordan er samspillet? Hvordan kommuniserer de? Samhandler? Se etter atferd som kan si noe om dette er en god omsorgssituasjon for den mindreårige eller ikke. Det kan også ha betydning hvordan de er når de ikke er sammen: Framstår de som de samme personene, eller endrer de atferden så mye at det er grunn til å reagere? Mottaket må sende bekymringsmelding til barnevernet når det er grunn til bekymring.

- **Bosetting:** Det er viktig å vite om følgepersonen er innstilt på å bo sammen med den mindreårige dersom de får opphold og skal bosettes. Dersom han/hun ikke ønsker det, bør det vurderes om den mindreårige allerede nå skal flytte til en mottaksavdeling for enslige mindreårige, eventuelt omsorgssenter dersom han/hun er under 15 år. Dersom følgepersonen ønsker å fortsette å ha omsorgen for den mindreårige, er dette informasjon som IMDi og bosettingskommunen vil bruke og vurdere i bosettingsarbeidet.
- Den mindreåriges tanker om forholdet til følgepersonen er viktig kunnskap for de som skal tilrettelegge for bo- og omsorgsløsninger, både i mottaksfasen og etterpå. Her er det viktig at du som mottaksansatt har en god relasjon til den mindreårige, slik at vedkommende føler seg fri til å si det han/hun egentlig mener – ikke det som han/hun tror blir forventet, eller det eventuelle lojalitetsbindinger til følgepersonen synes å kreve. Det er den mindreåriges trygghet, velferd og framtid som er hovedsaken – ikke hva følgepersonen ønsker.

5.3. Oppsporing, retur / tilbakevending, gjenforening

Alle barn har rett til kontakt med sine foreldre og omsorgspersoner. Mottaket har ansvar for å bistå den mindreårige med å gjenopprette kontakten dersom kontaktinformasjon er tilgjengelig.

Enslige mindreårige har krav på at myndighetene prøver å hjelpe dem til å finne foreldrene dersom de har mistet kontakten. Dette er uavhengig av om den mindreårige får opphold i Norge, eller om det får avslag på asylsøknaden. Mottaket kan spille en viktig rolle i å få opplysninger som kan hjelpe myndighetene til å finne foreldrene. Hva mottaket kan formidle av opplysninger til UDI, reguleres av gjeldende regel- og lovverk⁴ Uavhengig av hva mottaket kan formidle videre, kan det hjelpe den mindreårige til å få telefon- og/eller e-postkontakt, kontakt via slektninger i Norge eller liknende, når det er mulig.

For mange enslige mindreårige er retur til omsorgspersonene i hjemlandet en reell mulighet. Så lenge asylsøknaden er til behandling, er dette en like sannsynlig framtid som bosetting i Norge.

Opplysninger om kontakt og det oppsporingsarbeidet som er gjort, vil være nyttig grunnlag for videreføring av arbeidet eller nye forsøk på å gjenopprette kontakt.

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

Så lenge det ikke foreligger noe vedtak i asylsaken, må samtaler om retur være preget av at det er en sannsynlig mulighet som følge av vedtak i saken, eller fordi de velger det selv. Hjelp den mindreårige til å forberede seg til at vedtaket kan få to utfall, og at begge utfallene har framtidsmuligheter i seg. Og den mindreårige selv har innflytelse på hvordan mulighetene blir brukt. Derfor er det viktig at den mindreårige får hjelp til å se sine personlige ressurser og idéer om hvordan de kan brukes for å skape et godt liv.

De mindreårige som får avslag, trenger spesielt hjelp til å se mulighetene ved retur. Her er det særlig viktig å få fram hvilke goder returen vil kunne gi. For å kunne tilrettelegge et godt reintegreringsprogram, er den mindreåriges ønsker om utdanning, bo- og omsorgsløsning osv. viktig.

5.4. Fysisk og psykisk helse

Dette kartleggingsområdet skal kun gi nøkkelinformasjon til bruk i det daglige omsorgsarbeidet. Dersom fraflyttingskommunen ikke sender faglige utredninger til tilsvarende sektormyndigheter og faginstanser i tilflyttingskommunen, er opplysningene til hjelp for ettersporing. Ved flytting skal alle helseopplysninger, utredninger m.v. sendes direkte fra gjeldende fagsektor til tilsvarende i den nye kommunen. For funksjonshemmede barn er det viktig å dokumentere hvilke utredninger som er iverksatt eller fullført.

5.5. Skole, utdanning og yrke

De fleste relevante opplysningene innefor dette området skal ligge i SESAM. Mottaket skal kun føre tilleggsopplysninger som er nyttige for å få et best mulig bilde av den mindreåriges forutsetninger for videre skolegang, spesielt den mindreåriges ressurser og behov for oppfølging.

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

Dersom du har utfyllende informasjon til det som er registrert i SESAM under *Språk/kompetanse/yrke*, kan du skrive det i skjemaet. Sensitive opplysninger skal ikke registreres i SESAM, men kan skrives i kartleggingsskjemaet.

Leksehjelp: Er det noe den mindreårige har nyttiggjort seg? Hva bør legges til rette?

Spesielle behov: Her skrives opplysninger som det er viktig at de nye omsorgspersonene vet med en gang, før eventuelle utredninger har blitt sendt fra utredningsinstansen til ny kommune. Det kan også være forhold som ikke er utredet, men som den mindreårige likevel trenger at det tas hensyn til, for eksempel konsentrasjonsvansker, skolevegring osv.

Yrkeserfaring: Mange barn og unge har hjulpet familien med å skaffe midler til livsopphold. Det kan ha vært jordbruk, fiske, handel, håndverk og lignende eller feriejobber mens det har bodd i mottak. Hvordan likte den mindreårige å gjøre dette? Er dette noe å bygge videre på i tiltaksplanen?

Ev. langsiktige skole-/utdanningsønsker er knyttet til langsiktige mål i tiltaksplanen. Den mindreåriges tanker og ønsker bør gjenspeiles både i kartleggingen, tiltaksplanen og i SESAM.

5.6. Kultur, fritid og aktiviteter

Her er det viktig å få fram den mindreåriges ressurser og engasjement samt det som kan gi opplevelse av positiv gjenkjennelse og styrke selvfølelsen og kulturell identitet.

5.7. Religion

Hensikten med dette punktet er å få fram opplysninger om religiøs tilhørighet som er viktige å være klar over som omsorgsarbeidere for den enkelte mindreårige. Dette er særlig viktig for dem som har en aktiv, religiøs praksis. Vi skal ikke forutsette at *alle* har det, men ha en åpen, spørrende holdning til hva som er viktig for dem. Men selv for dem som er sekulære muslimer, kristne, hinduer eller annet, kan deres religiøse bakgrunn ha betydning i gitte sammenhenger, for eksempel ved markering av høytider.

Det er vesentlig å få fram opplysninger om hva den mindreårige trenger at de voksne respekterer, tar hensyn til og tilrettelegger for.

5.8. Den enslige mindreåriges forutsetninger og behov

Den mindreåriges mestring, atferd og sosiale fungering gir et godt bilde av hvilke forutsetninger og behov det har. Dette sier noe om den mindreåriges potensialer og hvilke behov det har for støtte, opplæring, omsorg og oppfølging.

Legg vekt på å få fram den mindreåriges personlige ressurser, slik som evner, fungering og mestring. Du og den mindreårige må ha blitt godt kjent med hverandre når du skal kartlegge den mindreåriges egenvurdering. Når du spør den mindreårige for å få opplysninger om egenvurdering, må samtalen være preget av at du faktisk er interessert i å vite hva den mindreårige tenker for å kunne støtte ham/henne i en positiv utvikling. Ikke la samtalen bære preg av intervju. Ikke press den mindreårige når han/hun ikke ønsker å uttale seg.

5.8.1 Hvordan fungerer den mindreårige sosialt?

Som miljøarbeider har du observert den mindreårige i mange situasjoner. Hva er dine inntrykk av den mindreårige? Er det en ledertype, som lett får med seg andre? I positiv eller negativ retning? Er det en konfliktløser, en konfliktskaper eller en tilskuer når noe står på? Er det en forsiktig, beskjeden person, som kanskje helst trekker seg tilbake? Eller som står på sidelinjen, men ikke tar skrittet ut til de andre? Hvordan knytter han/hun seg til andre mennesker? Fungerer den mindreårige forskjellig overfor voksne og jevnaldrende? Er det en miljøskaper? Humørspreder? En initiativtaker? Er det en som er opptatt av hvordan andre har det, eller er han/hun mer selvsentert? Legg merke til hvordan den mindreårige fungerer i ulike situasjoner og se om du finner gjennomgående trekk. Observer over tid for å få tak i hva som er stabile trekk.

I samtalen kan du gjerne ta utgangspunkt i noe den mindreårige har sagt før, eller noe du har sett, f.eks: *Jeg husker en gang du sa/gjorde... Hva tenker du om det nå? Hvordan opplever du slike situasjoner?* Eller: *Jeg har sett at du er så god til å ... Hva tenker du om det selv?* Du kan også spørre: *Hva tenker du at du er best til når du er sammen med andre jevnaldrende? Voksne? Prøv også å få tak i hva den mindreårige ønsker seg å mestre bedre.*

5.8.2 Hvordan kommer følelser og atferd til uttrykk?

Også her er observasjoner i naturlige situasjoner viktig informasjonskilde. På hvilken måte uttrykker den mindreårige glede? Sinne? Fortvilelse? Irritasjon? Forventninger? Osv. Hva er framtrødende hos den mindreårige? I hvilken grad er den mindreårige i stand til å kontrollere emosjonelle uttrykk? Vurderer du dette som sunn eller usunn kontroll eller mangel på kontroll? Hva gjør den mindreårige når du tolker at det uttrykker en bestemt emosjon?

Vet du om dine tolkninger stemmer med den mindreåriges opplevelser? I kartleggingssamtalen kan du sjekke ut om du har tolket riktig. Du kan også spørre om hvordan den mindreårige selv vurderer de situasjonene som du har vurdert som spesielt gode eller nedbrytende. Bidra til at samtalen forsterker de gode tendensene samtidig som du prøver å finne ut hva den mindreårige trenger støtte til for å takle. Den mindreåriges motivasjon for utvikling og endring på et område er viktigere enn det du som voksen mener. Ofte vil innsats på ett område trekke med seg positiv utvikling på andre områder, uten at det var en del av planen.

5.8.3 Hvilke omsorgsbehov har den mindreårige?

Både du som miljøarbeider og den mindreårige selv har viktige innspill til konkretisering av omsorgsbehov. For den mindreårige er det vesentlig at det blir tatt tak i de omsorgsbehovene han/hun er klar over. I tillegg kan du se omsorgsbehov som den mindreårige selv ikke er klar over, men som du vet har betydning for at det skal få redskaper til å mestre livet best mulig. Trenger han/hun hjelp til å få orden på døgnrytmen? Stå opp om morgenen og legge seg om kvelden, dvs. sove om natten? Er det behov for hjelp til å strukturere ansvarsoppgavene, slik at ting blir gjort og ikke hopper seg opp? Hjelp til å holde orden? Har den mindreårige særskilte vansker, for eksempel med angst og utrygghet? Mat? Skolegang? Rusmidler? Er det behov for grensesetting på noen områder, for at han/hun skal lære seg til å ta vare på seg selv og ta hensyn til andre?

5.8.4 Hva mestrer den mindreårige av rutiner og ansvar i dagliglivet? Hva trengs å lære?

Som miljøarbeider har du sett mange av de oppgavene den mindreårige mestrer. Få også den mindreårige til å sette ord på hva han/hun kan. Mange trenger også å få høre fra andre hva de er gode til, for å styrke selvtilliten og få motivasjonen til å utvikle seg videre. Spør også den mindreårige om hva han/hun ønsker å lære for å mestre hverdagen bedre, og for å

kunne forberede seg til livet etter mottaksperioden. Dette punktet handler i stor grad om huslige sysler, som bl.a. å lage mat, stelle klær, holde rent, rydde, men også prioritering og organisering av oppgaver, passe tiden, holde avtaler, disponere penger, orientere seg i lokalmiljøet, finne veien osv.

5.8.5 Hvordan fungerer den mindreårige på skolen og med skolearbeidet?

Her trenger du både informasjon fra den mindreårige selv, skolen og dine egne observasjoner. Sentrale stikkord: Motivasjon for skolearbeidet, mestring, hvor samvittighetsfull den mindreårige er, hvordan det fungerer mht. samspillet i klasserommet, utføring av arbeidet. Hva er den mindreåriges sterke sider? Hva trenger den mindreårige hjelp og støtte til?

5.9. Bosetting

Bosettingsforberedende kartlegging må gjennomføres før vedtaket i asylsaken foreligger, og før man vet om bosetting blir aktuelt, parallelt med at man kartlegger forutsetninger og muligheter for retur

Både den mindreåriges egne vurderinger og mottakets vurderinger er nødvendig grunnlag for å vurdere gode løsninger.

Mottaket skal kartlegge hvilke kriterier som har betydning for den mindreårige dersom han/hun skal bosettes. Det understrekes at mottaket skal trekke oppmerksomheten bort fra konkrete kommuneønsker, men i stedet legge vekt på *hva* den mindreårige har *behov* for.

Hva tenker den mindreårige om eventuelt å bli bosatt hos slektningene i Norge? Er det ønske om å ha besøksavstand eller å bo sammen med dem? Eller er det behov for å ha avstand? Hvordan vurderer mottaket slektningenes rolle overfor den mindreårige? Mottaket bes bruke *Håndbok for bosetting hos herboende slekt når det er aktuelt å kartlegge forutsetningene for slektplassering*⁵. Hvilke grunnleggende behov må boløsningen ivareta? Dette vil ha sammenheng med alder, men også med individuelle behov, selv om det er en

⁵ Håndboken ble skrevet i 2004 mens UDI hadde bosettingsansvaret, men de barnefaglige elementene er fortsatt aktuelle. Den finnes både på www.udi.no og www.imdi.no.

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

ungdom som snart er myndig. Har den mindreårige oppfølgingsbehov som gjør at han/hun alltid trenger tilgjengelige voksne? Hva slags oppfølgingsbehov dreier det seg om? Vil den mindreårige kunne profitere på å bo sammen med andre jevnaldrende? Begge kjønn? Eller har det behov som gjør at bomiljøet bør være lite og oversiktlig?

Det er et mål at det legges opp til at den mindreårige kan stabilisere seg i en kommune før det må flytte pga. utdanning. Det er derfor viktig å avdekke om den mindreårige har konkrete planer for utdanning, som kan ha betydning for valg av bosettingskommune. Dette har særlig betydning for de som har inntak i videregående skole innen rekkevidde, og som har yrkesplaner som bare kan imøtekommes noen steder.

5.10. Oppsummering av tiltaksplanen

Som hovedregel skal tiltaksplanen legges ved den individuelle kartleggingen når omsorgsansvaret skal overføres til andre mottak eller myndigheter. Dersom det er særskilte grunner til at det ikke gjøres (jfr. kravet til samtykke når personopplysninger overføres, se RS 2011-xxx V1) kan oppsummeringen av tiltaksplanen kopieres fra tiltaksdokumentet før kartleggingen sendes fra mottaket.

Når det ikke er aktuelt å legge ved hele tiltaksplanen når kartleggingen sendes videre, kan relevante skjemaer over tiltak som støtter opp om formålet med informasjonen, kopieres inn i kartleggingsdokumentet, under oppsummeringen.

6. Arbeid med individuell tiltaksplan

Tiltaksplanen er bindeleddet *mellom* de forutsetningene og behovene som er kartlagt hos den enkelte mindreårige og den faktiske tilretteleggingen og gjennomføringen av individuelle tiltak. Det skal være en hjelp til, og dokumentasjon på at mottaket følger opp den enkelte slik at mottaksoppholdet skal få best mulig kvalitet for ham/henne. Ofte vil sektormyndighetene være sentrale medspillere for å ivareta enkelte behov. Både underveis og i ettertid kan dokumentet få stor betydning for den mindreårige, når han/hun ser sin egen framgang.

6.1 Proessorientert planarbeid

Planen skal være et levende dokument som brukes aktivt i arbeidet med den enkelte. Måten det brukes på, må nødvendigvis variere fra person til person: Arbeidsformen skal være tilpasset den enkelte mindreårige samtidig som den ansvarlige voksne føler seg trygg i arbeidet. Det skal inngå som en naturlig del av det individuelle omsorgs- og oppfølgingsarbeidet.

En prosessorientert tilnæringsmåte skal gjennomsyre hele planarbeidet. Det betyr at den voksne hele tiden skal være oppmerksom på den mindreåriges situasjon og tilpasse planarbeidet slik at det framstår som en hjelp til å mestre livet. Planen kan endres når situasjonen endrer seg, og den kan suppleres med for eksempel flere tiltak når det er behov for det. Dersom den mindreårige trenger mer innsikt i egen situasjon, må du som voksen søke å finne fram til det positive du kan bygge på, som kan bidra til at han/hun litt etter litt får et mer realistisk bilde av seg selv og sine muligheter, samtidig som selvbildet styrkes.

Mottaket må vurdere om arbeidet med tiltaksplanen skal knyttes direkte til kartleggingssamtalene, eller om man skal ha egne plansamtaler. Det vil være behov for å snakke oftere sammen om tiltaksplanen. Uansett må de to prosessene sees i sammenheng, slik at de samlet bidrar til å styrke den mindreåriges livssituasjon.

Dokumentet legger opp til at det er delmålene som skal konkretiseres. Noen tiltak kan ha svært kort varighet, som dager eller uker, mens andre kan strekke seg over for eksempel et år eller mer. Mange tiltak vil bli fullført i mottaksfasen, men ikke alle. Ofte vil det være behov for at tiltak videreføres på neste bosted, mens andre ganger vil være mest naturlig å avslutte tiltaket ved flytting. Dette må vurderes i samarbeid mellom den mindreårige og de voksne i hvert enkelt tilfelle.

6.2 Kommunikasjon

For å bygge opp en god relasjon, må den mindreårige få opplevelsen av at du vil ham/henne vel, og at du er oppriktig interessert i hvordan vedkommende har det, og hvordan framtiden vil bli. Still autentiske spørsmål, dvs. at du stiller spørsmål som du ikke vet svarene på, og som du ønsker å få svar på fra den mindreårige. Dersom du allerede har en oppfatning, kan du vurdere om du skal stille spørsmål for å sjekke ut om dere har felles forståelse. Vær varsom med å fortelle den mindreårige "sannheter" om ham/henne, som vedkommende ikke har uttrykt selv. I planarbeidet handler det om den mindreåriges nære og fjernere framtid. Derfor er det grunnleggende at den mindreårige selv får uttrykke sine ønsker, drømmer og tanker om sitt eget liv. Dialogen er derfor sentral i denne kommunikasjonen. Din rolle som voksen, er å gi støtte, men samtidig realitetsorientere på en slik måte at det oppleves som konstruktivt. Se for øvrig kap. 4.2 om kommunikasjon i kartleggingsarbeidet.

6.3 Den mindreåriges rolle og medvirkning

Som hovedregel skal den mindreårige være aktiv, både i planutviklingen og i gjennomføringen. Mindreåriges rett til å få uttale seg og bli hørt, er grunnleggende. Dette arbeidet handler om den mindreåriges eget liv. Hans/hennes eierskap til dette er derfor av stor betydning. Dersom den mindreårige ikke er i stand til å delta aktivt i planarbeidet, vil det være en utfordring å lete etter, og bygge opp den mindreåriges forutsetninger til å bidra ut fra sine forutsetninger. Alle tiltaksplaner skal uansett bygge på den enkeltes forutsetninger og behov, og utvikle den mindreåriges potensialer så langt det er mulig.

6.4 Hjelpevergens/vergens rolle

Hjelpevergen/vergen vil normalt ikke ha noen aktiv rolle i planarbeidet. Men vergen har innsynsrett og kan uttale seg hvis han/hun mener at den mindreåriges rettigheter ikke blir godt nok ivaretatt. Dette kan få som konsekvens at det tas nye mål og tiltak inn i planen, dersom det framkommer at den mindreåriges rettigheter mht. skolegang, helseoppfølging osv. må følges opp. Vergen skal dessuten gi samtykke før dokumentet kan sendes til andre.

6.5 Metoder

Mange mindreårige har svært uferdige tanker om hvordan de vil forme livet sitt. Det kan derfor være fruktbart å starte med høyttenkning om hva han/hun ser for seg. Det første skjemaet i plandokumentet er et idémyldringsskjema. Skjemaet er ment som en hjelp i prosessen, men skal ikke bli noen "tvangstrøye". Ha kategoriene her i tankene når dere snakker sammen. Etter samtalen kan du skrive inn relevante opplysninger og bruke det som grunnlag neste gang dere snakker sammen.

Du kan også bruke andre tankeverktøy som støtte til idémyldringen, hvis du har god erfaring med det. Eksempler på dette er tankekart og assosiasjonsmetoden.

Utformingen av langsiktige mål er en videreføring av den første høyttenkningen sammen. La den mindreårige få tid til å fordøye de tankene som ble satt i sving i den samtalen dere hadde. Etter noen dager, en uke eller mer, hvis det er behov for det, kan dere prøve å identifisere noe som kan formuleres til langsiktige mål. Kanskje det er behov for å justere og endre noe av det du hadde skrevet ned etter at dere snakker sammen. Tidslinjen kan brukes som et hjelpemiddel. Det anbefales å tegne den opp på et blankt ark og tegne eller skrive det som den mindreårige gir uttrykk for i forhold til de forskjellige fasene i livet. Dette kan være et godt grunnlag for målformuleringer, sammen med den første idémyldringen.

Formuler så mange langsiktige mål som den mindreårige ønsker. De kan handle om alt fra personlige forhold (for eksempel søvnproblematikk, vennskap, tannbehandling) til samfunnsrelaterte områder, slik som utdanning/yrke. Senere kan dere eventuelt prioritere og/eller stryke mål som ikke er så aktuelle likevel.

På samme måte som med kartleggingsarbeidet, er det viktig at plandokumentet ikke kommer i veien for samtalen. Hvis du har behov for å skrive, bruk gjerne et blankt ark som du kan tegne og notere på sammen med den mindreårige. Etter samtalen kan du skrive aktuelle opplysninger inn i skjemaet og bruke det som utgangspunkt i neste samtale. Dersom den mindreårige viser interesse for selve skjemaet, kan det hende at det er like greit å bruke det videre i samtale.

6.6 Gjennomføring av planarbeidet

6.6.1 Faser i planarbeidet

De tydeligste fasene i planarbeidet er:

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

Oppstarten: Planarbeidet starter når den mindreårige har vært på mottaket ca. en måned og blitt kjent, etter at han/hun har blitt trygg på at de grunnleggende behovene blir dekket. Det kan være naturlig å starte dette arbeidet i forlengelsen av den første formelle kartleggingssamtalen. Det kan hende at dere vil trenge flere planleggingssamtaler før dere har fått utformet delmål med konkrete, realistiske tiltak.

Gjennomføringsfasen: Det er målenes og tiltakenes karakter som avgjør hvor langt tidsperspektiv de ulike tiltakene har. Gjennomføring av de enkelte tiltak, avslutning av gjennomførte tiltak og opprettelse av nye i samsvar med den mindreåriges behov, er en del av denne fasen. Evalueringen av tiltakene bør omfatte løpende evaluering av hvordan planen stemmer med virkeligheten (bl.a. den mindreåriges behov og rammebetingelsene) og om gjennomføringen er tilfredsstillende. Flere mål og tiltak vil gå parallelt, noen mål/tiltak vil det være behov for å justere og /eller endre underveis på grunnlag av den løpende evalueringen, mens andre gjennomføres etter planen. Etter hvert som den mindreårige har blitt bedre kjent med rammebetingelsene og blitt tryggere på omsorgspersonene, kan det komme fram nye behov for tiltak.

Avslutningsfasen inntreffer når det er bestemt *når* den mindreårige skal flytte fra mottaket (som regel flytting til nytt mottak, bosetting eller retur). Denne fasen omfatter avklaring av hvilke tiltak som bør videreføres på det nye bostedet, og hvilke som avsluttes før han/hun flytter.

Når et tiltak avsluttes, bør man ta en sluttevaluering. Aktuelle spørsmål kan være:

- I hvilken grad er målet oppnådd?
- Hvor nyttig har dette tiltaket vært?
- Hvordan har gjennomføringen vært? Hva har gått bra? Hva gjorde at det gikk bra? Hva har vært vanskelig? Hva kunne vi gjort annerledes?
- Hva har vi lært av dette?

Evalueringen skal kunne gi informasjon til den mindreårige om den framgangen han/hun har hatt samtidig som både den mindreårige og den voksne skal kunne lære av det som har gått bra eller dårlig.

6.6.2 Hvordan starte arbeidet med tiltaksplanen?

Gjennom det innledende kartleggingsarbeidet har du dannet deg et bilde av den mindreårige og hans/hennes behov. I noen tilfeller er det nødvendig å starte planarbeidet før man har snakket med den mindreårige om planen fordi det har framkommet prekære behov. Det kan

for eksempel være fysiske eller psykiske plager som krever umiddelbare tiltak, krevende atferdsvansker, ytre trusler (for eksempel mistanke om menneskehandel) eller andre akutte behov.

I arbeidet med tiltaksplanen kan samtalemotoden "Motiverende samtaler" være aktuell. Motoden tilpasses situasjonen og de involverte samtalepartene.

Før du går i gang med planarbeidet sammen med den mindreårige, må du forklare hva tiltaksplanen skal være, hvorfor dere skal utvikle den og hvordan dere kan bruke den. Noen stikkord som du kan forme med dine egne ord i samtalen med den mindreårige:

- Tiltaksplanen skal bidra til å ta den mindreåriges behov, ønsker og drømmer på alvor og følge dem opp i praksis. Dere skal lage en plan for hva dere tenker er bra å gjøre.
- Det er viktig for deg å vite hva den mindreårige tenker om egne behov, ønsker og drømmer.
- Kanskje du også ser noe som den mindreårige trenger støtte til, men som han/hun ikke har tenkt på selv. Da vil dere snakke om det.
- Dere skal snakke sammen om hva som er viktig og hva som er mulig å gjennomføre. Ut fra det dere blir enige om, skal dere lage en plan som dere skal gjennomføre. Det er du og den mindreårige som har hovedansvar for hvilke mål og tiltak dere utformer og som må samarbeide om gjennomføringen. I noen tilfeller vil dere trenge hjelp fra andre for å gjennomføre dem.
- Hensikten med planen og med de tiltakene dere skal sette i gang, er å støtte den mindreårige i å utvikle sine muligheter og å mestre livet sitt, uansett hva slags vedtak det blir i asylsaken.

Deretter kan dere begynne med idemyldringen om hva den mindreårige har behov for, og hva han/hun drømmer om for framtiden. Vær minst mulig korrigerende, men still konstruktive spørsmål til refleksjon hvis du tenker at noe er urealistisk eller uklart. Dette kan følges opp i neste planleggingssamtale.

I oppstarten kan det for noen være nok med ett eller to mål med tiltak. Hvor fort dere utvider til flere mål/tiltak, må vurderes i forhold til hver enkelt. Noen vil synes at det er fint å få en mer omfattende plan med en gang. Andre vil trenge lengre tid på å utvikle den for å få et forhold til den. Hovedsaken er at planen ivaretar den mindreåriges behov og ønsker, og at den er realistisk å gjennomføre for å oppnå vekst og utvikling.

6.6.3 Det løpende planarbeidet

Planen skal være et levende dokument som ajourføres, utvikles og endres når realitetene endrer seg. Det kan være at et gjennomført tiltak synliggjør behov for nye tiltak, eller at den mindreåriges behov endres, at rammebetingelsene endres, eller at den løpende evalueringen viser at den opprinnelige planen ikke ivaretok behovet godt nok. Noen tiltak vil være langsiktige, mens andre blir gjennomført på kort tid. Alt dette innebærer at planarbeidet vil bli svært individuelt og ikke kan presses inn i et fast mønster. Som ansvarlig for planarbeidet må du søke å ha så åpen og konstruktiv kommunikasjon som mulig med den mindreårige og være sensitiv for hva som rører seg hos ham/henne. Still spørsmål for å sjekke om du tolker situasjonen rett og for å stimulere til refleksjon. Bistå med realitetsorientering uten å "overkjøre" den mindreårige. Hele tiden må du bruke din empati og faglige skjønn for å fange opp den mindreåriges ståsted. Samtidig har du ansvar for framdrift i tiltakene og for å sikre at de bidrar til å nå både kortsiktige og overordnede mål. Det betyr at du i noen sammenhenger må utfordre den mindreårige for at han/hun skal erfare at han/hun får til noe som virket uoppnåelig i utgangspunktet.

I pedagogikken bruker man begrepet "den nærmeste utviklingssonen". Denne sonen ligger nærmest det mestningsnivået som vedkommende er på, og innebærer at han/hun må strekke seg litt for å utvikle seg videre, med støtte og veiledning. Det er realistisk fordi spranget ikke er så stort. Denne tenkningen er relevant når det dreier seg om den mindreåriges mestring av et område eller utvidelse av kunnskaper.

I arbeidsprosessen kan man dra nytte av ulike typer informasjon og samarbeidsformer, bl.a:

- Daglig deling/refleksjon og gjennomgang med aktuelle kollegaer på jobb
- Informasjon på overlappingsmøter, rapporter, logger, e-post, avvik, tilgjengelighet og "daglig" oppdatering av alle
- Kontaktpersonteam og avdelingsmøter med gjennomgang
- Samarbeidspartnere: jevnlig kontakt/samtaler/ulike møter/ fagpersoner, ev. ansvarsgruppemøter

6.6.4 Utfordringer i planarbeidet

Den mindreåriges motivasjon for arbeidet kan variere. Ikke alle har forståelse for at visse sider av livet må planlegges, eller at man trenger å utvikle seg, for at man skal lykkes best mulig. For noen mindreårige vil motivasjonsarbeidet inngå i en større sammenheng med oppdragelsen av vedkommende. For noen kan det ta lang tid før de skjønner vitsen med å

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAKE

involvere seg i planarbeidet og tiltakene. Mottaket har likevel ansvar for å videreføre planen, men planens form vil da bære preg av at den er mer voksenstyrt, inntil den mindreårige har forstått at dette er nyttig for ham/henne.

Selve utformingen av planen kan være en utfordring i seg selv. Hvordan er gode mål? Hvordan kan de utformes? Hva er gode tiltak? Husk at målene er det man vil oppnå med å gjennomføre tiltakene. Tiltak er derfor handlingsrettet, mens et mål forteller om hvordan man ønsker at situasjonen skal være når tiltaket er gjennomført (for eksempel gjennomført behandling, oppnådd mestringsnivå) – hva man vil oppnå. Tiltaksplanen skal være individuell. Det innebærer at mål og tiltak skal være knyttet til den enkeltes behov og ikke til beboergruppens behov.

Selv om det er behov for samarbeid med sektormyndighetene for å gjennomføre enkelte tiltak, kan ikke mottaket pålegge dem å samarbeide. Dersom aktuell sektormyndighet og mottaket tenker forskjellig om behov og ansvar, bør dere be om en avklaring, gjerne i et dialogmøte, og ev. be om skriftlig begrunnelse. Dersom dere fortsatt er uenige, og mottaket mener at sektormyndigheten svikter, er det Fylkesmannen som er klageinstans. Drøft gjerne situasjonen med regionkontoret først.

I noen tilfeller vil mottaksansatte erfare at rammebetingelsene ikke er tilstrekkelige til å gjennomføre det dere ser at det er behov for. I utgangspunktet skal dere tilrettelegge arbeidet innenfor de rammene mottaket har fått i avtalen mellom UDI og driftsoperatør. Dersom dere i enkeltsaker mener at dette ikke gir forsvarlig nivå i forhold til den mindreåriges reelle behov, kan mottaksledelsen ta det opp til diskusjon med UDIs regionkontor. Regionkontoret må vurdere i hver enkelt sak om de er enige og ev. om de har mandat til å styrke tiltaket, eller om det er en diskusjon som må løftes videre oppover i UDI-systemet.

7. Arbeid med plandokumentet

Skjemaet for konkretisering av delmål kan kopieres opp så mange ganger det er behov for det i dokumentet, slik at hvert delmål behandles i eget rutenett. Ulike delmål innenfor et langsiktig mål kan gi uttrykk for den mindreåriges progresjon på et felt. Men det kan også være parallelle delmål under ett langsiktig mål.

Hovedområde: Bruk kategoriene i kartleggingsdokumentet, så langt det er naturlig. Dersom det aktuelle målet ikke hører naturlig hjemme under noen av disse kategoriene, lager dere en ny kategori som er beskrivende for saken.

Langsiktig mål: Målet skal gjenfinnes i listen foran, under tidslinjen. Formuleringen skal uttrykke hva den mindreårige vil ha oppnådd fram i tid. Dere kan ha flere rutenett for delmål under det samme hovedmålet.

Nåsituasjon: Beskriv utgangspunktet slik det ser ut på planleggingstidspunktet. Prinsippet er at "man må vite hvor man er før man kan finne veien dit man vil". Nåsituasjonen blir også grunnlag for å synliggjøre utvikling og framgang.

Delmål: Delmålene er uttrykk for det man vil ha oppnådd i løpet av tiltaksperioden. For barn og unge er det viktig å ha mål som er kort fram i tid. Langsiktige mål kan virke uopnåelige hvis man ikke bryter dem ned i mindre mål og etapper. For å komme opp en trapp, må man gå alle trinnene. Dere begynner på "trappen" ved å lage et delmål for hvert "trinn".

Kjennetegn: For å vite om målet er nådd, må man ha bestemt seg for hvilke kjennetegn som skal komme til syne. Kjennetegnene er konkrete uttrykk for hva man har prestert eller oppnådd.

Tiltak: Dette omfatter det man må gjøre for å komme til målet.

Ansvar: Den mindreåriges ansvar må være tydelige. Han/hun skal kunne vite om vedkommende har greid å ivareta det han/hun tok ansvar for eller ikke, og ikke bli overrasket over at det var noe han/hun ikke hadde forstått. Ansvarer vil styrke eierforholdet til saken.

Ansvar: De voksne vil som regel ha ansvar for å gi støtte, men i mange tilfeller kan det også være å legge til rette for muligheter som ikke den mindreårige kan mestre på egen hånd. Også her er det viktig at ansvaret er tydelig, slik at begge parter vet om det blir gjort.

Hindringer: I de fleste forhold i livet vil man møte hindringer. Snakk med ungdommen om hva han/hun kan gjøre når det oppstår hindringer. Hva slags strategi er det lurt å bruke da? Hensikten er å hjelpe den mindreårige til å utvikle konstruktive strategier for å håndtere

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

hindringer og ikke gi opp. Noen hindringer kan man komme over, bare man er tålmodig og klok. Andre hindringer betyr STOPP. Hvilke alternativer har man da? Målets og tiltakets art vil ha betydning for hvordan man snakker om dette.

Resultat: Når man skal vurdere resultatet av det man har gjort, er både beskrivelsen av nåsituasjonen og kjennetegnene på måloppnåelse viktig grunnlag. For at både den mindreårige og de voksne skal lære av det som har blitt gjort, er det nyttig å stille spørsmål om hva som gjorde at noe gikk bra. Likeså: Hva var det som gjorde at noe ikke gikk bra? Hva var hindringene? Det er også verdifullt å vite om den mindreårige hadde en god eller dårlig opplevelse av dette tiltaket.

8. Individuell oppfølging

Hovedsaken med individuell tiltaksplan, er at den mindreårige får retning og styring på livet sitt. Dette er uavhengig av om han/hun får bli i Norge. Uansett hva myndighetene bestemmer mht. opphold, skal den mindreårige leve sitt liv. Mange trenger mye hjelp til å se hvilke framtidsmuligheter de faktisk har. For de som venter på vedtak i asylsaken, er det viktig at planarbeidet ikke låser seg til en bestemt løsning, men at begge muligheter holdes åpne.

8.1 Vedtak i asylsaken

Så snart vedtaket i asylsaken foreligger, åpner det for flere muligheter i planarbeidet, enten fremtiden skal bli i Norge eller i hjemlandet. Noen får begrenset tillatelse med opphold i Norge til de fyller 18 år. Når vedtaket er fattet, kan man bli mer konkret mht tilrettelegging og planlegging av bo- og omsorgssituasjonen og utdanning. For de som får avslag eller begrenset tillatelse, vil det oftest bli behov for å bruke tid til å motivere for planlegging av en framtid i hjemlandet. Men jo bedre forberedt de er gjennom det arbeidet som er gjort på forhånd, jo lettere vil det være å akseptere situasjonen.

Det er flere grunner til at mange asylsøkere har gjort seg opp en mening om at det vil være "verdens undergang" å returnere til hjemlandet. For mottaket blir det desto viktigere å hjelpe dem til å se hvilke muligheter de kan få ved å reise hjem igjen. Omsorgssituasjonen, økonomi samt utdannings- og jobbmuligheter står sentralt her. Dessuten har hjemlandet endret seg mens de har vært borte. Hva har skjedd der? Kunnskap om dette kan virke motiverende for retur.

For de som får opphold i Norge, blir det viktig å tenke langsiktig på mulighetene her. Vurder hva som bør planlegges før den mindreårige flytter til kommunen, for eksempel hva slags skole det er aktuelt å søke til, om det er behandlingstilbud som bør opprettholdes osv.

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

9. Videre sending av kartleggingen og planen

Vi viser til RS 2011-xxx , Krav til arbeid med Individuell kartlegging og tiltaksplan for enslige mindreårige i ordinære statlige mottak. Betydningen av personvernet og krav til håndtering av personopplysninger, ligger til grunn for kravene til hvordan oversendelse av informasjon til andre skal gjøres. Dokumentene inneholder svært sensitive opplysninger om den mindreårige, og det er viktig at disse behandles med varsomhet og respekt. Hjelpevergens samtykke og kravet til at overføringen *skal* ha et uttrykt formål og *bare* sendes til de som har bruk for disse opplysningene, er absolutte krav.

Når en mindreårig fyller 18 år, er vedkommende voksen og skal selv gi samtykke til om informasjonen skal overføres til nytt mottak, bostettingskommune eller andre. Dersom det er uenighet om nytten av dokumentene for de ansvarlige på det nye bostedet, må dere ta en dialog om det og begrunne det ut fra hensynet til personens ve og vel. Uansett har han/hun råderett over hvem som skal ha tilgang på informasjonen, og mottaket kan ikke overprøve det.

Den mindreårige skal ha tilbud om å få sitt eget eksemplar av dokumentene når de er ferdigstilt før flytting fra mottaket.

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

10. Eksempler på utfylt skjema

"Anisa": Idémyldringsskjema – innledende planlegging

Hva jeg ønsker å gjøre	Hvordan kan jeg gjennomføre det?	Hvem kan hjelpe meg? Hvem er ansvarlig?	Hva skal jeg gjøre hvis det ikke fungerer?
Å gå på skole	Å gå på skole hver dag, følge med undervisningen.	Jeg er selv ansvarlig for å gå til skolen. Lærere kan hjelpe meg i timen, jeg må spørre etter hjelp.	Jeg må snakke med særkontakten min.
Zumba	Jeg kan trene i lag med de andre jenter. Vi kan låne cd med trening på mottaket	Mottaksansatte kan hjelpe meg med lån av cd og nøkkel til treningshallen.	Jeg kan snakke med koordinator eller særkontakten min.
Å besøke en venn i byen.	Jeg kan spørre koordinator om å få permisjonen. Jeg kan også spørre miljøarbeidere om å hjelpe meg med å sjekke buss ruten.	Jeg er ansvarlig for å søke om permisjon en uke før avreise.	Jeg kan snakke med min særkontakt, eller vente til neste helg.
Å besøke tannlege.	Jeg kan be om hjelp av personalet til å bestille time hos tannlege.	Jeg er selv ansvarlig for å komme til tannlegen til rette tid.	Jeg kan prøve å få en ny time hos tannlegen, eller å være flinkere til å møte opp.

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

"Anisa": TILTAKSPLAN FOR DET ENKELTE OMRÅDE

HOVEDOMRÅDE: Skole og utdanning

LANGSIKTIG MÅL: Fullføre norsk grunnskole for voksne

NÅSITUASJON beskrivelse Dato: dd.mm.åååå	"Anisa" hadde ingen skolegang før hun kom til mottaket. Hun har begynt på skolen og lære seg norsk, og hun får gode tilbakemeldinger. Hun sliter litt med å passe tiden og ha orden i skolesakene. Hun deltar på aktiviteter, bl.a. zumba og styrketrening. Hun har skaffet seg et godt nettverk, og fungerer svært godt i leiligheten sammen med de andre jenter. Hun er også har venner inne i sentrum, som hun besøker ofte.
DELMÅL	Fortsette utviklingen på skolen, slik at hun kommer bedre inn i vårt skolesystem og klarer å ta det ansvaret hun trenger.
KJENNETEGN: Hvordan kan vi vite om målet er oppnådd?	Planlagte møter og samtaler gjennomføres. "Anisa" møter på skolen til rett tid og er der hele skoledagen. Hun har med seg de bøkene og utstyret hun har fått beskjed om og gjør skolearbeidet innen fastsatte frister. Hun er glad for å gå på skolen. Særkontaktens tette oppfølging av jenta hjelper henne til å se framgangen.
TILTAK: Hva skal gjøres?	Veilede og støtte "Anisa", slik at hun lærer seg de kulturelle skolekodene i Norge og lærer seg å jobbe systematisk med skolearbeidet. Tett oppfølging med leksehjelp tre dager i uken.
Tid: Hvor lenge skal tiltaket vare?	Inneværende skoleår. Eventuell videreføring neste år vurderes etter evalueringen til sommeren.
ANSVAR: Den mindreåriges ansvar	"Anisa" skal komme seg på skolen til rett tid. Hun begynner som regel kl 08.30 hver dag. Da skal hun være i klasserommet. Hun har ansvar for å planlegge hjemmearbeidet og be om hjelp når hun har behov for det.
ANSVAR: Voksnes ansvar – hvem?	"Anisa" blir vekket hver dag av nattevakta. Hun står selv opp og lager seg frokost. Særkontakten har ukentlig samtale med henne (korte oppfølgingsamtaler – lengre, hvis det er behov for det). Samarbeid og samordning med leksehjelperen. Månedlig møter på skolen med lærere. Skolen varsler særkontakten umiddelbart hvis det oppstår vanskeligheter.

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

HINDRINGER: Hva skal vi gjøre når det oppstår problemer?	Hvis "Anisa" begynner å skulke skolen – vil mottaket kalle henne inn snarest til en samtale. Vi må da kartlegg hvorfor jenta skulker. Vi vil da også ta kontakt med skolen og be om et møte med skolen, Iman og mottaket.
RESULTAT: Hva gikk bra? Hva gikk ikke bra?	

"Mohammed": Idémýldringsskjema – innledende planlegging

Hva jeg ønsker å gjøre	Hvordan kan jeg gjennomføre det?	Hvem kan hjelpe meg? Hvem er ansvarlig?	Hva skal jeg gjøre hvis det ikke fungerer?
Å danse	Å gå på danse kurs	danselærer	Prøve å finne et sted hvor jeg kan lære å danse.
Bodybuilding	Å gå til styrkerommet	Jeg selv er ansvarlig for å møte opp på treningen.	
Cricket	Å spille på egen hand, siden det er ikke noe cricket klubb i Lilleby		Ingenting kan jeg gjøre eller kan spille fotball i stedet.
Volleyball			

"Mohammed": HOVEDOMRÅDE: Helse

LANGSIKTIG MÅL: Få tennene i god stand

NÅSITUASJON beskrivelse	"Mohammed" har tannproblemer og han må trekke alle visdomstenner og tolvårsjeksler. Gutten vil ikke trekke tenner. Men han har store problemer siden han kan få betennelse. Han får følge dit av miljøteamet.
-----------------------------------	---

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

Dato: dd.mm.ååå	
DELMÅL	<ol style="list-style-type: none"> 1. Må tekke tenner 2. Få bedre tannhygiene ved at han må pusse tennene 2 ganger pr. dag. 3. Få et bedre kosthold.
KJENNETEGN: Hvordan kan vi vite om målet er oppnådd?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Møter til avtalte timer hos tannlegen og gjennomfører planlagt behandling 2. Pusser tennene 2 ganger pr. dag. 3. Velger mat som er sunn for kroppen.
TILTAK: Hva skal gjøres?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Avtale tannlegetimer. Følge ham dit. 2. Lære ham om tannhygiene og hvorfor dette er viktig. Individuell veiledning samordnes med informasjonsprogrammet. Veilede ham til å utvikle bedre hverdagsvaner ved at miljøteamet i leiligheten følger ham opp morgen og kveld 3. Gi ham opplæring i hva slags mat kroppen trenger for å bli sunn og sterk, og hva som skader kroppen. Veilede ham i innkjøp og matlaging en dag i uken.
Tid: Hvor lenge skal tiltaket vare?	<ol style="list-style-type: none"> 1. 1. Tiltaket skal vare helt til "Mohammed" er ferdig med all behandling hos tannlege. Foreløpig har vi ingen dato. Må tekke tenner 2. En måned. Eventuell forlengelse vurderes etter evaluering. 3. To måneder. Eventuell forlengelse vurderes etter evaluering.
ANSVAR: Den mindreåriges ansvar	"Mohammed" må selv huske sine avtaler. Han skal delta og være aktiv under opplæringen og veiledningen. Han skal jobbe for å innarbeide nye hverdagsvaner etter som han får opplæring og veiledning.
ANSVAR: Voksnes ansvar – hvem?	Miljøteamet minner "Mohammed" om timen kvelden i forveien. Han får en skriftlig melding om timen fra miljøteamet og miljøvakta sier også når tid han har timen. Særkontakten og miljøteamet legger til rette for opplæring og veiledning i samarbeid med informasjonsansvarlig.
HINDRINGER: Hva skal vi gjøre når det oppstår problemer?	Den 07.01.11 Hvis "Mohammed" er redd for å gå til tannlegen, så må han gi beskjed til mottaket i god tid slik at vi kan snakke med han. Kanskje vi må i tillegg avbestille timen.
RESULTAT: Hva gikk bra? Hva gikk ikke bra?	Hittil har "Mohammed" vært kjempeflink og han har gått til alle timene sine.

Tillegg: Europarådets livsprosjekt for enslige mindreårige

Europarådet har i løpet av 2005-2010 utviklet en modell for utvikling av *livsprosjekter* for enslige mindreårige: "Life Projects for Unaccompanied Migrant Minors". I denne modellen er både kartlegging og planutvikling sentral, med vekt på tiltaksplanen. Norge har deltatt i utviklingsprosessen. Det er i stor grad samsvar mellom Europarådets modell og det norske verktøyet for kartlegging og tiltaksplan.

Europarådets Life Projects, heretter kalt *livsprosjekt*, har som overordnet mål å utvikle den mindreåriges kapasitet (capacities) og potensial ved å støtte utviklingen av selvstendighet, ansvarsfølelse og overlevelsessevne (resiliens). Det skal sette hvert enkelt barn i stand til å bli en aktiv bidragsyter i samfunnet, uansett om det blir boende i vertslandet, returnerer til hjemlandet eller til tredje land.

Et livsprosjektene er en plan som er utformet på grunnlag av drøftinger mellom den enslige mindreårige og hans/hennes veileder, med støtte fra andre fagpersoner rundt den mindreårige. Planen skal bygge på den enkeltes forutsetninger, behov og ønsker for framtiden. Den mindreåriges forutsetninger omfatter både den mindreåriges personlige ressurser, familiebakgrunn og fluktbakgrunn. Gjennom veiledning skal den mindreårige få hjelp til å se hva som skal til for å nå de målene han/hun ønsker. Hva er realistisk? Hvor lang tid vil dette ta? Er nødvendige forutsetninger til stede? Hvilke personlige ressurser har han/hun selv? Hva vil han/hun trenge støtte til? Hvordan harmonerer dette med andre mål som den mindreårige ønsker å nå? Må man vurdere prioriteringer? Gjennom hele prosessen skal den mindreårige oppleve at han/hun blir respektert og at synspunkter blir tatt på alvor. Samtidig er det den voksnes ansvar å realitetsorientere den mindreårige på en slik måte at hans/hennes integritet blir ivaretatt. Det er ikke den voksne som skal bestemme, men den mindreårige som skal få eierskap og tro på den planen som utvikles. Den voksnes rolle er å være veileder, en som den mindreårige kan tenke høyt sammen med og få realitetsorientering og støtte fra. Målet er å støtte den mindreårige i å utvikle forståelse og ferdigheter som gjør at han/hun blir en aktiv deltaker i samfunnet.

Livsprosjektet omfatter gjensidig forståelse mellom den mindreårige og veilederen i utviklingen av mål og ansvars plassering. Veiledning, vurdering av gjennomføring og måloppnåelse samt revidering av planene inngår i dette.

Livsprosjektet har alltid *den mindreåriges beste* som overordnet rettesnor. I en del tilfeller kan lover og bestemmelser komme i konflikt med det man tenker er best for den mindreårige. Da blir utfordringen å finne de løsningene man mener er best innenfor de rammene som myndighetene har satt.

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAK

Livsprosjekt-tenkningen bygger på et humanistisk menneskesyn.

ARBEID MED

INDIVIDUELL KARTLEGGING

OG

TILTAKSPLAN

FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE I ORDINÆRE MOTTAKE

Aktuell litteratur:

Allertsen, Linda M. 2007: *Enslige mindreårige asylsøkere i barnevernet*

Barth og Näsholm, Fagbokforlaget 2007: *Motiverende samtale (MI) – endring på egne vilkår,*

ECON, 2007: *Bo- og omsorgstiltak for enslige mindreårige i kommunene* (rapporten skriver bl.a. om kommunenes nytte av individuell kartlegging i mottak)

Eide, Ketil, Regionsenter for barn og unges psykiske helse 2010: *Enslige mindreårige flyktninger : kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*

Hundeide, Karsten, Cappelen 2003: *Barns livsverden*

Oppedal, Brit, Folkehelseinstituttet 2009: *Avhengig og selvstendig : enslige mindreårige flyktningers stemme i tall og tale*

Pettersen, Silje Vatne 2007: *Enslige mindreårige asylsøkere og gjenforening med foreldre*

Raundalen, Magne, Universitetsforlaget 2006: *Krisepedagogikk*

Stenerud, Elin m.fl. UDI 2004: *Håndbok for bosetting hos herboende slekt: enslige mindreårige asylsøkere*

Øien, Cecilie, FAFO 2010: *Underveis : en studie av enslige mindreårige asylsøkere*

Øvreide, Haldor, Høyskoleforlaget 1995: *Samtaler med barn*

Kommer 2011 på Gyldendal:

Eide, Ketil (red.): *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Gyldendal Akademisk (planlagt utgitt høsten 2011).

Ruud, Anne Kirsti: *Hvorfor spurte ingen meg? Kommunikasjon med barn og unge i utfordrende livssituasjoner*. Boken vil inneholde eget kapittel om enslige mindreårige (planlagt utgitt april 2011)